

“T” nin Öyküsü

N. İlder ERTUĞRUL (*)

SUNUŞ

B u “T”, “PTT’nin T’si...”

“*Toplumsal hafıza*”yı zayıflatmak ve o kuruluşa sahip çıkılmasını önlemek için kullanılan yollardan biridir “*kurum*”ların adını değiştirmek... Çocukluğunuzdan beri bildiğiniz, daha ilkokulda başharfleriyle kısaltılmışını ezberlediğiniz, yakıştırmalarla başka anlamlarda okuduğunuz kamu kuruluşlarının Sümerbank’ın, Etibank’ın, EGO’nun, İETT’nin, DSI’nin, DPT’nin, PTT’nin “*durup dururken*” adı değiştirilir.

Bazen bu değişiklik, “*büyük reform*” başlığıyla haber olur, “*reform*”a taktığınız için ad değişikliğini fark edemezsiniz; kimi kez bir haberin içine iki sözcükle sıkıştırılır, nedenini anlayamadığınız bir öfkeye kapılır, okkalı bir küfür savurursunuz.

PTT’nin “T”si de aynı öykünün kurbanlarından. Onun için “*Erken Gelen Oturur*” ya da “*İneklik Etme Taksi Tut*” gibi benzetmeler yapılmadı; yalnızca “*posta, telgraf, telefon*” yerine sıralamayı değiştirip “*posta, telefon, telg-*

(*) Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi (KİGEM) Başkan Yardımcısı.

raf” demekle yetindik. “Hat almak” için saatlerce beklediğimiz, aranan numaranın düşmesi için son rakamı çevirdikten sonra geç bırakmak gibi yöntemler icat ettiğimiz, karayolundan iki saatte ulaşılabilir bir kent için üç saat telefon sırası beklediğimiz dönemlerde, hakkında hiç de “hayırlı laflar” etmedik.

Sonra, birden “büyük altyapı yatırımları(!)” dönemi geldi. Artık telefon başında hat, postanelerde sıra beklemeyecek; çok çok iki de bir jetonumuzu “yuttuğu” için kulübeleri yumruklayacak, ama jeton “takılırsa” çok sevinecek, hatta bedava konuşmak için “sahte jetonlar” icat edecektik.

Dört rakamlı telefon numaralarımız, önce beş, sonra altı, derken yedi rakamlı oldu. “Şehirlerarası, milletlerarası yazdırma”, “sıra sordurma”, kalktı... Telefonun geç bağlanması onların suçuymuş gibi her fırsatta “hanım kızlar”ı azarlama, “üç dakika doldu, devam ediyor musunuz efendim” diye araya giren “santral”i “ne çabuk, daha şimdi başladık” diye fırçalama; sürdürecektir ya da süründürecek bir “yakîn”iniz varmış sansın diye, “numara”sını sorma ... tarihe karıştı.

Bu “ilerleme”ye kuşkusuz çok sevindik. Biz de artık dünyanın “medenî melleketleri(!)” gibi olmuştuk. “İki günde” evimize “digital” telefon bağlanıyor, istersek “şehirlerarası”nı açtırıp, “milletlerarası”nı kapattırabiliyor, “900”lü (!) hatlardan erotik öyküler dinleyebiliyor, kimin kiminle konuştuğunu yakalayabilmek için “dökümlü fatura” alabiliyor, sabahladığımız gecelerde bizi telefonun uyandırmasını sağlayabiliyorduk.

Üstelik, “ilerleyen” yalnız telefonumuz değildi. “Anten” derdinden de kurtulan “bir kısım yurttaş”, çocukları yattıktan sonra “yabancı kanalları” da dolaşarak televizyonu “kablolu”dan izleyebiliyor; yayınlarımız, “uydularımız” sayesinde “dünyanın dört bir yanı”ndan izlenebiliyordu.

Madem, “teknoloji”mizi böylesine geliştirmiş, dünyadaki gelişmeleri yakından izleyebilir hale gelmiştik de, niye ille de “Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya ve Avustralasya’da (1) hizmet sunan altyapı sahibi uluslararası temel telekomünikasyon işletmecisi” arıyorduk?

(1) 14 Aralık 2000 tarihli İhale Şartnamesi’nden “aynen” alınmıştır.

Madem amaç “teknoloji getirmek” idi, neden “geri” kaldığımız iddia edilen alanlarda yatırım yapmıyor ya da “ileri” sayılan şirketleri çağırıp, “ortaklıklar” a gitmiyor, “kadrolaşma” gibi ucuz yalanlar üretiyorduk?

Yok, amaç “para” ise, “T” nin satışı Türkiye’yi kurtaracak ise, diğer şirketler ya da “gelişmiş(!)” ülkeler gibi, ulusal ve uluslararası borsalarda hisselerin bir bölümünü “halka arz” etmiyor da, bazen hisselerin üçtebirine şirketin tamamını vermeye kalkıyor kırk “dümen”le “tamamına yakınına” satmaya çalışıyorduk?

Niçin “T” nin satışını engellemeye çalışanlara “bir kısım medya” “infazlar” uyguluyor, niçin “ufku” nun nereye kadar olduğu belli, “kerameti kendinden menkul” sitelerde bu ülkenin değerlerine sahip çıkanlarla akılları sıra dalga geçiliyordu?

Niçin, 1991 seçimlerinden bu yana TBMM’de kurulmuş bütün hükümetler ve bu hükümetlerde yer alan tüm partiler, muhalefette “T” nin satışına karşı çıkıyor, iktidara gelince “T” yi satmaya çalışıyordu?

Niçin muhalefette iken, “kahraman” kesilenler, iktidarda “süt dökmüş kendi” ye dönüyor; “âlî çıkarlar”, “memleket menfaatleri” gibi bahanelere sarılıyorlardı?

Muhalefette yaptıkları mı doğrudu, iktidarda yaptıkları mı?

Kimler “T” ye nasıl sahip çıktı; kimler “T” nin satışını için nasıl “kişisel çıkarlarını müstevlilerin siyasi emelleriyle birleştirdi”?

PTT’ nin “T” sinden Türk Telekom’un “TT” sine, “T” nin “hukuksal öyküsü” ne “kısaca” bir bakmak istedik. Nereden çıktık, nerelere geldik?

Bu öykü, bir bakıma “kazananlar” ın öyküsü; çünkü onlar hep haklı çıktılar; bir bakıma “kaybedenler” in öyküsü, çünkü onlar hiç vazgeçemediler; ama bu aslında Türkiye’ nin öyküsü; çünkü bu “T”, Telekom’un değil Türkiye’ nin “T” si; satılmasını isteyenler için de, karşı çıkanlar için de...

Çorbada tuzu bulunan herkesin emeğine şükranla...

I . BÖLÜM

509 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

Cumhurbaşkanı Özal'ın ani ölümü, siyasi kadrolarda beklenmedik değişiklikler yarattı. Süleyman Demirel, "Köşk"e çıkınca, DYP'nin başına "İsmet Abi" ya da Köksal Toptan gibi "ocak"tan biri değil, "bir kısım medya"nın da desteğiyle siyasetin "yeni"lerinden "sarı saçlı güzel kadın(!)" Prof. Tansu Çiller geldi.

SHP genel başkanlığını bırakacağını önceden açıklayan Erdal İnönü'nün yerine ise, 1993 Ağustosunda Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın seçildi.

1993 ilkbaharını Köşk'te Özal, hükümette Demirel-İnönü ikilisi ile karşılayan Türkiye, sonbahara Köşk'te Demirel, hükümette Çiller-Karayalçın ikilisi ve ellerinde Demirel-İnönü hükümetinden kalan 3911 sayılı "Yetki Yasası" ile girdi.

Çapı karşılaştırılamasa bile, "hayat anlayış"ı Özal'a çok yakın olan, hatta bir ara ANAP'a da çalışan Çiller, siyasi yaşama Özal gibi hızlı başlayabilme şansını, Demirel-İnönü ikilisinin mirası "yetki yasası" ile buldu. Elindeki TBMM'yi "by-pass" eden "güç" ile on yıl sonra Özal'ın 1983'te yaptığını yapabilecek ve devleti baştan aşağıya değiştirebilecek, hiç bir isteğine "hayır" diyemeyen koalisyon ortağı ile uçurumun başına getirdiği ülkeye "Haydi Türkiyem aşağı" diyebilecekti.

14 Eylül 1993'te Resmi Gazete'de yayımlanan 509 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)'nin adı "Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" idi ve adına bakıldığında, yalnızca yeni bir kamu şirketi kurulmuş izlenimi veren bu KHK, Çiller'in "son sosyalist devlet"i yıkmak için attığı adımlardan biriydi.

13 maddelikti ve bu tür "düzenleme"lerin çoğunda görüldüğü gibi, yasa ile "düzenlemiyor", "düzenleme yapma yetkisi"ni Ulaştırma Bakanına bırakıyordu..

509 sayılı KHK ile PTT Genel Müdürlüğü'nden "posta ve telgraf dışındaki hizmetler ayrılarak, haberleşme hizmetlerini yürütmek üzere Ulaştırma

Bakanlığı ile ilgili Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi” kuruluyor, hisselerinin % 49’unun satılmasına ve telekomünikasyon tesislerinin işletme hakkının belli süre ile yerli veya yabancı şirketlere verilmesine, telekomünikasyon hizmetleri için yerli yabancı şirketlere lisans verilmesine olanak sağlanıyordu.

509 sayılı KHK, “*telefon*”un posta ve telgraftan ayrılarak “*Türk Telekom*” adını aldığı, hisselerinin % 49’unun “*özelleştirilme*”sinin değil, daha “*yalın*”; ama, amacı daha güzel açıklayan bir sözcükle “*satılması*”nın öngörüldüğü ilk düzenleme oldu.

1 - İLK İPTAL DAVASI

Kanun hükmünde kararnameyi Çiller-Karayağın hükümeti çıkartmıştı ama, ilk tepki koalisyon ortağı SHP’nin içinden geldi ve SHP Ankara Milletvekili Prof. Mümtaz Soysal, Anayasa Mahkemesi’ne dava dilekçesini yazması için danışmanı İter Ertuğrul’a talimat verdi.

Dava dilekçesi için, SHP, bir yıl önce SHP’den ayrılıp partiyi yeniden açan CHP, RP, ANAP, DSP, BBP ve MP’den 93 imza toplandı ve 23 Eylül 1993 günü “*T*” özelleştirmesine karşı ilk iptal davası açıldı (2).

-
- (2) 1995 seçimlerine kadar açılan iptal davalarında, dava konusuna göre TBMM’de bulunan çeşitli partilerden destek alınmıştı. 40 dolayında milletvekili olan RP her davada, bütün milletvekilleriyle destek verdi. CHP ve DSP büyük bölümüne milletvekillerinin tamamına yakın imza ile katıldı. O dönemde TBMM’de bulunan, Büyük Birlik Partisi ve Millet Partisi üyelerinin, başta Sayın Vehbi Dinçerler olmak üzere bazı ANAP milletvekillerinin desteğini anmak “*kadirşinaslık*” gereğidir.

MHP’den bir tek davada Sn Muharrem Şemsek’ten imza alınmıştı. Sn. Çiller’i dışarıdan destekleyen MHP davalara destek vermedi.

O dönemde, TBMM üye sayısı 450 olduğundan, iptal davası açmak için 90 milletvekilinin imzası gerekiyordu ve bunu toplamakta bile çoğu kez güçlük çekiliyordu. 1995’teki Anayasa değişikliği ile TBMM üye sayısı 550’ye çıkarılınca, iptal davası açmak için gereken imza sayısı da 110’a çıktı.

Bu arada, IMF’nin istediği son “*T*” yarasını çıkaran Hükümetten; Sn. Bülent Ecevit, Sn. Hüsamettin Özkan, Sn. Mustafa Yılmaz, Sn. İsmail Cem, Sn. Nami Çağan, Sn. İstemihan Talay, Sn. Edip Safer Gaydalı ve Sn. Yüksek Yalova’nın “*T*”nin özelleştirilmesine karşı imza verenler arasında olduğunu anımsatmak, belki kimlerin nereden nereye geldiğini anlamaya yardımcı olabilir.

Dava dilekçesinde 509 sayılı KHK'nin "*ulusal savunma ve bağımsızlık açısından çok önemli bir alan olan haberleşme hizmetinin bir bölümünün ve ya tamamının, yerli veya yabancı özel ya da tüzel kişilerce üstlenilmesine olanak verirken, çeşitli açılardan Anayasa'ya aykırı durumlar yarattığı*" belirtiliyor ve Anayasa'ya aykırı yönler üç başlık altında açıklanıyordu:

a) Anayasa'nın 5. Maddesine Aykırılık:

"Anayasa'nın 5. maddesi 'devletin temel amaç ve görevleri' arasında, 'Türk milletinin bağımsızlığını' en başta saymıştır.

Bağımsızlık, bir devletin varlık nedenidir. Siyasal bağımsızlık; bayrak, ulusal marş vb gibi çeşitli simgelerle ifade edilirse de, siyasal bağımsızlığın bu çeşit simgeler ötesinde sürekli ve kalıcı olmasının önkoşullarından biri ekonomik bağımsızlıktır.

Bu nedenle Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana T.C. Devleti, ekonomik bağımsızlık açısından önem taşıyan alanlarda 'kamusal tekel'ler kurmuş ve bu işletmeleri yerli ya da yabancı hiçbir özel girişime açmamıştır.

Kuşkusuz; devletin ekonomik anlamda küçülmesi ve asıl görev alanları olarak değerlendirilen eğitim, sağlık, savunma vb gibi alanlara daha çok kaynak ayırması da bir görüştür ve bu bağlamda, devletin kimi iştirak ya da kuruluşlarını özel girişime açması ve böylece gelir kaynaklarını artırması gerektiği ileri sürülebilir.

Ancak, burada gözönünde tutulması gereken ilke; bağımsızlık ve özellikle ekonomik bağımsızlıktır. Ekonomik bağımsızlık açısından hayati önem taşıyan kamusal tekellerin özelleştirilmesi ile doğacak 'özel tekeller'in yaratacağı iktisadi sakıncalar yanında asıl tehlike; ekonomik bağımsızlığın 'kale'leri olan bu işletmelerin özelleştirilmesinin devletin ekonomik bağımsızlığına ipotek getirecek olmasıdır.

Sözkonusu KHK'nin 8/3 maddesi ile 'Şirket sermayesinin en çok % 49'u gerçek ve özel hukuk kişilerine devredilebilir' hükmü getirilmişken, 3. maddesinin 1. ve 2. paragraflarında şöyle denmektedir:

'Madde 3 – Şirket, telekomünikasyon hizmetlerini doğrudan doğruya ya-hut bu amaçla yurt içinde veya yurt dışında kuracağı Anonim Şirketler veya mevcut Anonim Şirketlere iştirak etmek suretiyle yürütmeye yetkilidir.

Şirket, sahip olduğu Telekomünikasyon tesislerine ilişkin işletme hakkını belirli süre ve şartlarla kısmen veya tamamen yerli veya yabancı sermaye şirketlerine verebilir.'

6. maddenin son paragrafında da, bunu pekiştirir biçimde ve olacak olanın bu olduğunu önceden haber verircesine, 'işletme hakkının kısmen veya tamamen verilmesi halinde'n de söz edilmektedir.

Devletin gelir kaynaklarının artırılması ve bu anlamda devletin 'küçültülerek' kimi kuruluşlarının satılması olarak özetlenebilecek görüşün doğruluğu veya yanlışlığı tartışma dışıdır. Ancak, yukarıda verilen KHK'nin maddeleri arasındaki açık çelişki yanında, şirket sermayesinin yarısından fazlasını devretmeme gibi bir kural getiren, fakat bundan önce de '... tamamının ...' işletme hakkını devreden düzenlemenin Anayasa'nın 5. maddesindeki 'Türk milletinin bağımsızlığını koruma' görevi ile çeliştiği açıktır.

'Türk milletinin bağımsızlığı' korumakla görevli bir hükümetin, devletin ekonomik bağımsızlığını sağlamak üzere kurulmuş devlet tekellerini satmasının, Türkiye'yi önce ekonomik, dolayısıyla siyasal açıdan bağımlılaştıracağı ortadadır.

Ayrıca, bağımsızlık kavramının ulusal savunma ve ulusal güvenlik ile ilişkisi düşünüldüğünde bir ülkedeki bütün haberleşme şebekesinin işletme hakkını tamamiyle yabancı sermayeye bırakma sonucunu verilebilecek bir KHK'nin ülke savunması bakımından yaratacağı sakıncaları ayrıntılı biçimde belirtmeye gerek yoktur.

Çünkü, baştan sona tüm haberleşme birimleri yabancılarca işletilen bir devletin bu alanda bağımsızlığından söz edilemeyeceği gibi, bir savaş durumunda ulusal savunmasının temellerinden olan ulusal ve askeri haberleşmesinin felce uğrayacağı, böylelikle eli kolu bağlı duruma düşeceği herkesçe bilinmektedir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda dayatılan Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti'nin 'bütün haberleşme birimlerine el konması' bile, ancak dört yıllık bir savaş yenilginin sonunda, üstelik İşgal Kuvvetleri'nin fiili müsadere

ile olmuşken, bu yetkiyi şimdiden yabancı şirketlere tanımak (3) devletin, kendi kararıyla, ulusal bağımsızlığından ve güvenliğinden bile bile vazgeçmesi anlamına gelir.”

b) Anayasa'nın 167., 47. ve 10. Maddelerine Aykırılık:

“Anayasa'nın 167. maddesinin 1. fıkrası ile; ‘... piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önleme’ görevi devlete verilmiştir.

Ayrıca, 47. madde ile de ‘kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler’in, ‘kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilmesine’ olanak tanınmıştır.

Devletin görevi, kimi durumlarda bu yolu kullanarak özel girişimin elinde olan ve kamu hizmeti niteliği taşıyan şirketlerin devletleştirilebilmesi iken, 509 sayılı KHK ile (madde 3/2, madde 8, madde 10/2) kamusal bir tekel olan ve kamu hizmeti niteliği taşıyan haberleşme hizmetleri, tersine bir tutumla özelleştirilmek istenmektedir.

Görevi, tekelleşmeyi ve kartelleşmeyi önlemek olan hükümetin kendi eliyle özel tekel yaratmasına olanak veren sözkonusu kararname, Anayasa'nın 167. maddesine aykırıdır.

Devlete ait bir tekelin özelleştirilmesi Anayasa'da öngörülmiş bir yol değildir. Bununla birlikte, ‘tersine işlem kuramı’ndan hareketle 47. maddenin özelleştirmeye olanak verdiği kabul edilse dahi, bunun yine kanunla düzenlenmesi ve haberleşme hizmetlerini devir yetkisinin yönetim kurulu ve ilgili

(3) Özelleştirme konusundaki bu “ilk” dava dilekçesinin “ilk” halinde “bu yetkiyi şimdiden yabancı şirketlere tanımak manda yönetimlerine bile vakısmaz” ifadesi, Anayasa Mahkemesi’ne verilirken “çok sivri” olmaması için “bu yetkiyi şimdiden yabancı şirketlere tanımak devletin, kendi kararıyla, ulusal bağımsızlığından ve güvenliğinden bile bile vazgeçmesi anlamına gelir” haline dönüştürülmüştü.

Aradan bunca yıl geçtikten, Türkiye bunca “zillet”e reva görüldükten sonra, bu “özen”in hak edilmediği anlaşılmaktadır. Dün “mandacı” demeyi yakıştıramadıklarımız, bugün kendilerinin diğerlerinden daha “mandacı” olduğunu göstermek için yarışmaktadır.

bakana bırakılmaması gerekirken, 509 sayılı KHK'nin 8/1 fıkrası ile devir kararının, yönetim kurulu kararı ile Ulaştırma bakanının onayına bırakılması yine Anayasa'ya aykırıdır.

509 sayılı KHK'nin 8/1 maddesi şöyledir:

“Şirket sermaye paylarının kamu kurum ve kuruluşları dışında, gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine devrine Yönetim Kurulu kararı ve Ulaştırma Bakanı onayı ile karar verilir.

Bilindiği gibi Cumhuriyet, imtiyaz ve kapitülasyonlarla batağa saplanmış Osmanlı ekonomik düzenini miras alarak kurulmak zorunda kalmış; bu nedenle de, yeni devletin en hassas olduğu konu ‘ekonomik bağımsızlık’ olmuştur. O kadar ki, ekonomik bağımsızlığı hayatî gören genç cumhuriyetin 1924 Anayasası’nda yabancılarla yapılacak olanlar şöyle dursun, yerli imtiyaz sözleşmesine karar verme yetkisi bile TBMM’ye tanınmıştır.

Gerek 47. madde uyarınca, gerek aynı maddeye ‘tersine işlem kuramı’ni işleterek, gerekse 167. maddedeki devletin özel tekelleri önleme görevinden hareketle 509 sayılı KHK'nin 3/2, 3/3 ve 8. maddeleri ile getirilen haberleşme hizmetlerini özelleştirme girişiminin Anayasa'ya aykırı olduğu açıktır.

Hükümet, hem 167. madde ile kendisine verilen özel tekelleri önleme görevini yerine getirmemekte, hem 47. madde ile kendisine verilen yetkiyi kullanmamakta; hem de 47. maddenin ‘tersine işlem kuramı’ gereğince öngördüğü ileri sürülebilecek olan düzenlemeyi, ‘yetki saptırması’ yoluyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Bunların yanısıra, çıkarılan KHK’de, telekomünikasyon hizmetlerinin özelleştirilmesi ile bu hisseleri satışa sunacak yerli ve özellikle yabancı sermaye şirketlerine ve bu hisseleri alacak olanlara; öbür sermaye şirketleri ve hisse sahipleri karşısında hizmetin tekel niteliği dolayısıyla yüksek gelir kaynağına sahip olma gibi bir ayrıcalık tanınmaktadır.”

2 - HUKUKSUZLUĞA KARŞI HUKUKSAL BİR YOL: YÜRÜTMİYİ/ YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİ

Daha önceki “yetki yasaları”nda olduğu gibi bu yetki yasasının da Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edildiği Anayasa Mahkemesi tarafından açıklanmış ve kanun hükmünde kararname yasal dayanağını kaybetmişti. Ancak, henüz gerekçeli karar Resmi Gazete’de yayımlanmamıştı.

Her derece mahkemenin verdiği “*tedbir, yürütmeyi durdurma vb*” gibi kararları alma yetkisi, 1982 Anayasası’nın Anayasa Mahkemesi’nin görev ve yetkilerini düzenleyen 153. maddesinde yoktu. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi’nin, doğrudan “*yürütmeyi/yürürlüğü durdurma*” kararı verme yetkisinin olmadığı ileri sürülüyor, bu da iptal kararlarını uygulanamaz hale getiriyordu.

Özal döneminde çıkarılan ve belleklere “*Sevda Tepeleri*” ya da “*Araplara boğazda arsa satışı*” olarak yerleşen kamu arazilerinin yabancılara satılmasını öngören yasal düzenleme, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiği halde, Özal aynı yasayı yeniden çıkarmış ve Anayasa’yı ve Anayasa Mahkemesi’ni fiilen “*by-pass*” etmişti; aynı olay milletvekillerinin “*kıyak emekliliği*”nde de defalarca yaşanmıştı.

Anayasa Mahkemesi’nin gerekçeli kararlarının yazılması ve Resmi Gazete’de yayımlanması bir süre aldığı için, hükümetler bu sırada Anayasa’ya aykırı uygulamayı ısrarla sürdürüyordu.

Aslında, ortada “*ahlakî*” bir sorun vardı. Milletvekili yemininde yer alan “*hukukun üstünlüğüne bağlı kalmak*” gibi “*yükümlülükler*” bir yana, Anayasa’ya aykırılığı ortaya çıkmış bir yasayı uygulamaya devam etmek, üstelik “*yangından mal kaçırmak*” için uygulamalara hız vermek, en azından “*ayıp*”tı.

Ama, “*ayıp*”; sözlük anlamıyla “*utanılacak şey*”; ancak, “*utanma*” duygusu olanlar için sözkonusu olabilirdi. Utanma duygusunu yitirmişlere karşı, “*utangaç olmayan*” bir yöntem geliştirmek, “*hukuksuzluğu*”, “*hukuksal*” bir yol ile engellemek gerekiyordu.

Bunun üzerine daha önce Danıştay’ca alınmış bazı kararlar çerçevesinde Anayasa yargısında yeni bir “*içtihat*” yaratma amacıyla başka bir yol denendi (4).

(4) Bu kararların temininde ve yürütmeyi/yürürlüğü durdurma isteminin denenmesinde, o dönemde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde görev yapan, halen KKTC Yakınoğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı olan idare hukuku profesörü Sayın Yıldırım Uler’in büyük katkısı olmuştur.

Önce Danıştay kararlarından alıntılar yapıldı:

“509 sayılı KHK'nin dayanağı olan 3911 sayılı Yetki Yasası'nın Yüce Mahkeme tarafından iptal edildiği, TRT ve gazetelerce duyurulmuştur.

Anayasa'nın 153/3 maddesinde ‘... iptal kararları Resmi Gazete’de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar...’ hükmü yer almakta ve bu, kimi çevrelerce, hâlâ, iptal edilen kural dolayısıyla yaratılan Anayasa’ya aykırı durumun yayım tarihine kadar sürebileceği biçiminde yorumlanmakta, bu yorumun sonucu olarak Anayasa’ya aykırı durum telafi edilemeyecek sonuçlar yaratarak sürüp gitmektedir.

Oysa ‘Anayasa Mahkemesinin iptal kararı verdiği tarihten itibaren idarelerin Anayasa’ya aykırı bulunarak iptal edildiği alenen bilinen bir yasa hükmüne dayanarak işlem tesis etmeye devam etmeleri, Hukuk Devleti ilkesine ters düştüğü gibi, Kamu yararına uygun davranmak zorunda buldukları kuralına da aykırı olacaktır.’ (Danıştay 6. Dairesi’nin 1.12.1991 günlü kararı)

Çünkü, ‘... iptal edilmiş karar aynı gün Anayasa gereği Devlet eliyle kurulan ve tarafsız bir kamu tüzel kişisi olan TRT kurumu ve takip eden günde yazılı basın aracılığıyla tüm kamuoyuna duyurulmuş, dolayısıyla Yasa maddesinin Anayasa’ya aykırı bulunarak iptal edildiği hususu tüm kamuoyunun, özellikle konu ile ilgili bulunan idareler ve şahısların bilgisi dahiline girmiştir. (Yukarıdaki karar ile aynı dairenin 6.11.1991 gün ve 91/3121 nolu kararı).”

Daha sonra, bu çerçevede 509 sayılı KHK'nin “usûl” açısından Anayasa’ya aykırı olduğu vurgulandı:

“Öte yandan, Anayasa Mahkemesi’nin 17.7.1990 gün ve 90/1 esas, 90/21 karar nolu kararında yetki yasalarına dayanılarak çıkarılacak KHK’lerde bulunması gereken unsurlardan ‘ivedilik’ ve ‘zorunluluk’ durumları bu KHK’de bulunmadığı ve tam tersine böylesine köklü, kapsamlı, trilyonlarca lirayı bulan yüksek akçalı sonuçları olan ve zorunluluk taşımaktan çok siyasi tercih niteliğini gösteren bir konuda bu yolun kullanılması, yetki yasasından beklenen amaca ters düştüğü için 509 sayılı KHK’nin yasal dayanağı kalmamıştır.”

Asıl “istem” ve gerekçeleri son bölüme saklandı:

“Anayasa ve Anayasa Mahkemesi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’da öngörülmemiş olmakla birlikte, yargı hiyerarşisi içinde bir alt mahkemeye verilen yetkinin üst mahkemeye tanınmamış olması düşünülemeyeceğine göre, her tür yargı organınca ‘tedbir, önleme, yürütmeyi durdurma’ biçimlerinde ifade edilen yetkinin Mahkemenizce de kullanılabileceğinden hareketle ve bu açıdan boşluk durumlarında yargıca tanınan ‘hukuk yaratma yetkisi’ne dayanılarak, iptal davası sonuçlanana kadar, telafisi mümkün olmayan durumları önleme amacıyla Yüce Mahkemenizce ‘yürütmeyi durdurma kararı’ alınmasını...”

3 - ANAYASA YARGISINDA BİR İLK: YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA KARARI

Hükümetlerin kendini TBMM’nin ve Anayasa’nın üstünde görmekten vazgeçmesi, Türkiye Cumhuriyeti’nin “parlamentar sistem”e bir adım daha yaklaşması ve “güçler/erkler ayrılığı”nın gerçekten uygulanır hale gelmesi açısından “tarihî” önemi olan karar, Anayasa Mahkemesi’nden 21 Ekim 1993 günü, dava tarihinden 28 gün sonra çıktı:

Anayasa Mahkemesi, önce mahkemenin yasanın uygulanmasını “durdurma” kararı verip veremeyeceğini karara bağladı:

“Sonuç olarak, yukarıda açıklanan gerekçelerle, Anayasa’nın özüne ve amacına uygun olarak hukukun üstünlüğünü, kararlarının etkinliğini korumak zorunda olan Anayasa Mahkemesi’nin bir yasa, yasa hükmünde kararname ya da Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün yürürlüğünü durdurma kararı verebileceği kanısına varılmıştır.”

Bu karar 8’e karşı 3 oy ile alındı (5), durdurma kararının adı “yürütme”nin değil “yürürlüğün durdurulması” kondu.

(5) Anayasa Mahkemesi’nin yürürlüğü durdurma kararı alamayacağı yönünde oy kullanan 3 üye Oğuz Akdoğanlı, Haşim Kılıç ve Mustafa Bumin’dir. Bu üç üyeden biri şu anda Anayasa Mahkemesi Başkanı, diğeri başkanvekilidir. Bu açıdan bakıldığında son bir yıl içinde verilen “iptal” kararlarında ağırlıklı “yürürlüğü durdurma” kararı verilmeyip, “yürürlüğe girmesi için yasama organına süre tanınması”nın tercih edilmesi manidardır.

Daha sonra, “*Dava konusu KKH'nin yürürlüğünü durdurma kararı verilmesine gerek bulunup bulunmadığı*” karara bağlandı ve 509 sayılı KHK'nin “*iptaline yönelik istem karara bağlanıp karar yürürlüğe girinceye kadar uygulamadan doğacak giderilmesi güç ve olanaksız durumları önlemek için Kanun Hükmünde Kararname'nin YÜRÜRLÜĞÜNÜN DURDURULMASINA ... karar veril*” di.

Bu karar 6'ya karşı 5 oyla alındı.

Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğü durdurma kararı vermesi, iktidarın DYP kanadında infial yarattı (6). DYP grup başkanvekilleri basın toplantıları düzenleyerek, Anayasa Mahkemesi'nin böyle bir yetkisi olmadığını, hukuk devleti ilkesinin çiğnendiğini vb söylediler... Ama, muhalefete düşünce, açtıkları iptal davalarında kendileri de “*yürürlüğün durdurulması*”nı istediler.

Sonuç olarak, hukuk devleti ve Anayasa yargısı açısından bir dönüm noktası olan “*yürürlüğü durdurma*” kararı, bir “*T*” davasında hukukumuzda girmiş oldu.

4 - 509 SAYILI KHK'NİN İPTALİ

Anayasa Mahkemesi kararı, 6 Kasım 1993'te Resmi Gazete'de yayımlandı. 509 sayılı KHK, “*esas*”a girmeye gerek kalmadan, “*usul*”den iptal edildi. Çünkü, 3911 sayılı Yetki Yasası Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve bu yasaya dayanılarak çıkarılan KHK'lerin tümü “*yasal dayanağını kaybetmiş*”ti.

“*T*”nin özelleştirilmesi için çıkarılan ilk yasal metin böylece engellendi ama, mücadele daha yeni başlıyordu.

5 - YÖNETSEL DAVA

509 sayılı KHK iptal edilmeden önce, “*Türk Telekomünikasyon A.Ş. Ana sözleşmesi*” Ulaştırma Bakanı Mehmet Köstepen tarafından onaylanmış ve Türk Telekomünikasyon A.Ş. “*tüzel kişilik*” kazanmıştı.

(6) O dönemlerde de bu tür kararlardan sonra “*borsa*” düşüyor ama, “*naklen*” yayımlanmadığı için kimsenin ruhu bile duymuyordu.

Anayasa Mahkemesi kararına karşın, “*hukuka aykırı*” uygulamanın sürdürüleceği belli olunca, “*telefon abonesi ve milletvekili*” sıfatıyla Mümtaz Soysal adına, “*yönetsel dava*” açıldı ve Ankara İdare Mahkemesi, anasözleşmeyi iptal etti. Bu karar, ikinci davada “*yürürlüğün durdurulması*” isteminin gerekçelerinden biri oldu.

6 - “T” VE “ASLAN SOSYALDEMOKRATLAR”

“*Ben seçimden önce zam yapacak kadar aptal mıyım*” vecizesinin de sahibi Özal ile Çiller arasındaki anlayış benzerliğinin başka bir örneği olarak, 27 Mart 1994 yerel seçimlerden önce oy kaybına yol açacağı için ertelenip, “5 Nisan”da (1994) açıklanan ekonomik kararlar, Özal’dan beri gelen ancak Özal’ın yeterli uygulama şansını bulamadığı “*özelleştirme*”yi, bir “*iktisat politikası*”; hem de kurtarıcı bir iktisat politikası olarak resmileştirdi.

Oysa, tahmin edilebileceği gibi “5 Nisan kararları” Çiller-Karayalçın hükümeti tarafından değil, Dünya Bankası tarafından hazırlanmıştı. 13 Temmuz 1993 tarihli, 11903-TU kodlu, 119 sayfalık “*Türkiye: Son Gelişmeler ve 1993 Ekonomik Programı*” başlıklı “*gizli*” rapor, diğer bakanlar gibi, o zaman “*Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı*” olan Tansu Çiller’e de gönderilmişti ve şöyle diyordu: “... bu önlemlerin alınması ve başlatılması için, bir yıldan fazla süre kalmamıştır.” (7)

Çiller-Karayalçın ekibi, 1993 sonundaki “*kriz*”e ve ciddi devalüasyona karşın, 27 Mart’ta yapılacak yerel seçimlerde oy kaybına uğramamak için “*önlemler*”i açıklamayı erteledi ama, seçim mağlubiyeti değişmedi ve 27 Mart seçimlerinden 10 gün geçmeden Türkiye’nin “*sosyaldemokrat sol*”u, Dünya Bankası tarafından hazırlanmış 5 Nisan kararlarının altına imzasını attı; kararların doğruluğunu da ısrarla savundu (8).

(7) Attila İlhan, “*Hangi Küreselleşme*”, İkinci Baskı, Bilgi Yayınevi, s. 223-227.

(8) Sevgili Mustafa Ekmekçi’nin tabiriyle “*aslan sosyaldemokratlar*”ın 1993 yazındaki kurtayındaki başkan adayları, Sn. Murat Karayalçın ve Sn. Aydın Güven Gürkan, TV’de yapılan bir açık oturumda, “*T’nin özelleştirilmesinin bir ekonomik zorunluluk olduğunu*” milyonlarca izleyicinin önünde savundular.

Sn. Karayalçın, kimler tarafından hazırlandığı yukarıda aktarılan 5 Nisan kararlarının Türkiye ekonomisini esenliğe çıkartacağını, ancak “*T’nin satışının engellenmesi yüzünden*” bu fırsatın kaçtığını “*ısrar*” ve “*iddia*” ile söylemeye devam etti.

509 sayılı KHK'nin iptalini bir "kaza" olarak değerlendiren, ama daha önemlisi 5 Nisan kararlarının sanki olanaklıymış gibi "başarı" ile sonuçlanmasını "T"den gelecek gelire bağlayan Çiller- Karayalçın Hükümeti, bu kez "T"nin özelleştirilmesi için Mümtaz Soysal'ın da görüşünü alarak(!) (9) bir yasa çıkardı.

II. BÖLÜM

4000 SAYILI YASA

4000 sayılı, "Telgraf ve Telefon Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun", Haziran 1994'te Resmi Gazete'de yayımlandı.

5 maddelikti, 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu'na 2 ek, 3 de geçici madde ekliyordu.

İçerik olarak 509 sayılı KHK'den pek farklı değildi, yine "T" hisselerinin % 49'unun satılmasını, satışa ilişkin usul ve esasların Ulaştırma Bakanınca belirlenmesini öngörüyordu. Ancak, daha sonra "kamu hizmetinde tahkim" için Anayasa değişikliğine kadar varan, kamu hizmetlerinin özel şirketlere

Türkiye'yi, "sömürgeleştirme"ye yönelik "gizli amaçlı" yasalar; telekomünikasyon özelleştirmesi, elektrik özelleştirmesi, yap-işlet-devret, özelleştirme yetki yasası, özelleştirme yasası, Sn. Karayalçın'ın Başbakan yardımcılığındaki koalisyon hükümeti döneminde çıkarıldı.

Ve, "sosyal demokrasi"yi "piyasa ekonomisi" ile bağdaştıran "sav"lar geliştirildi. Oysa, "serbest piyasa", "sermaye"den yana olan "sağ"ın ekonomik anlayışıydı ve "emek"ten yana olan "sol"un "serbest piyasacı" olması ya siyasi literatüre "ciddi" bir katkı ya da yalnızca bir "saçmalık"tı.

"Sağ"ın olduğu yerde "sosyaldemokrat sol"un "sağcılık" yapmaya kalkması, 20 yıldır iktidar olunamamasının nedenlerini "başkası"nda değil, "kendisi"nde araması gerektiğini göstermektedir. Çünkü "sol", yerleşik düzeni kabul etmenin değil, "düzeni değiştirme"nin adıdır.

- (9) Yasa taslağı, Karayalçın'ın danışmanları tarafından Mümtaz Soysal'a iletilmek ve görüşünü sormak üzere TBMM'ye faks çekildi. Mümtaz Soysal TBMM'de yoktu. Faks metni "makam"ına getirilip sekreterine teslim edilmeden, Mümtaz Soysal telefonla arandı ve yasanın istediği gibi hazırlandığı, itirazı olup olmadığı soruldu. Mümtaz Soysal'ın daha görmediği, danışmanı İlder Ertuğrul'un incelemeyeceği için Mümtaz Soysal'ın "kabul ettiği" haberi yayıldı. Tabii, sonuç yine "hüsran" oldu.

devrinin yönetsel yargı denetimi dışına çıkararak anlayışın gereği olarak ve yeterli olduğu sanılarak Türk Telekom A.Ş.’nin “*özel hukuk hükümlerine tabi olması*” öngörülmüştü.

Dava dilekçesi yine Mümtaz Soysal ve İlter Ertuğrul tarafından hazırlandı, Nami Çağan ve İlter Ertuğrul tarafından 2 Ağustos 1994 günü Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliği’ne teslim edildi (10).

1 - 4000 SAYILI YASA’NIN DAVA DİLEKÇESİ

4000 Sayılı Yasa’nın dava dilekçesinde, Türk Telekom’un “*özel hukuk hükümlerine tabi*” kılınması, kamu hizmetlerinin idari yargı denetimi dışında bırakılmasının bir başka adımı olarak değerlendirilmiş (11) ve bu nedenle öncelik “*kamu hizmeti*” bölümüne verilmişti:

“Haberleşme bir kamu hizmetidir.”

“... Bir kamu hizmetinin özel kişilere açılması, çeşitli nedenlerle belki mümkün hale getirilebilir. Bunun yolu, anayasal yapı içinde, konunun ayrın-

(10) *Bilindiği gibi, Anayasa Mahkemesi’ne milletvekilleri tarafından açılan davalarda “davacı” milletvekillerinin tümüdür. Ancak, Anayasa Mahkemesi kararlarında tek tek tüm isimleri yazmak yerine, ilk iki sıradaki milletvekillerinin adları belirtilir ve bunlar “davacıların temsilcileri” olarak kabul edilir. 509 sayılı KHK’de “temsilciler”, “Mümtaz Soysal ve Algan Hacaloğlu” idi.*

4000 sayılı Yasa için açılan dava sırasında Mümtaz Soysal Dışişleri Bakanı olduğu için, ilk iki sıraya Nami Çağan ve Hilmi Yükselen’in adları yazılmış ve dava dilekçesi “davacıların temsilcileri”nden Nami Çağan tarafından Anayasa Mahkemesi’ne verilmişti.

(11) 4000 sayılı Yasa’dan önce, 3974 sayılı elektrik özelleştirmesini düzenleyen Yasa, 3987 sayılı özelleştirmeyi düzenleyen Yetki Yasası ve 3996 sayılı Yap-İşlet-Devret Yasası’nda da kamu hizmetini yönetsel yargı denetimi dışına çıkarmaya çalışan düzenlemeler yer almış ve bunlar için de aynı ekibin öncülüğünde iptal davaları açılmıştı. 1993’te başlayıp, ilk raundu 1999 yazında Anayasa değişikliği ile sonuçlanan bu süreç hakkında bkz. “*Kamu Hizmeti ve Tahkim*” Mümtaz Soysal - İlter Ertuğrul, 1 - KİGEM yayını, 1999. 2 - Mülkiye, Temmuz-Ağustos 1999, Sayı: 217.

Türkiye’nin büyük bir deprem felaketinin acılarını sarmaya çalıştığı 1999 yazında, gece yarısı baskınıyla yapılan “*tahkim ve özelleştirme*” konusundaki Anayasa değişikliği ile “*utanç anıtları*”ndan biri dikilen “*bağımsızlık savaşı*”nın manevraları, Çiller-Karayalçın Hükümeti’nde başlamıştı ve ne yazık ki “*aslan sosyaldemokratların lideri*” bu manevralarda hep “*karşı taraf*”ta yer aldı.

tılı bir yasa ile düzenlenmesidir. Çünkü, tekel olan kamu hizmetinin özel kişilere açılması ancak, 'imtiyaz sözleşmeleri' biçiminde yapılabilir. Bu da 155. madde gereği Danıştay incelemesine tabidir. Yasada bu konu, hiç düzenlenmemiştir. İşletme lisans ve ruhsatı verme koşullarının, Anayasa'nın 155. maddesinde öngörülen denetimi de sağlayacak biçimde düzenlenmemiş olması, Anayasa'daki 'hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü' ilkelerine ve kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağına dair 11. maddeye aykırıdır"

"...Yapılan değişiklik, 406 sayılı Yasa'nın hükümleri ile bir arada incelendiğinde, ortaya özel hukuk hükümlerine tabi, imtiyaz ve ruhsat vermeye yetkili bir anonim şirket çıkmakta; ancak bu devlet şirketi, verdiği işletme lisans ve ruhsatını, Danıştay incelemesinin de, idari yargı denetiminin de dışında tutmaktadır."

Ve tabii, yine "yürürlüğün durdurulması" istenmiş; yürürlüğün durdurulmasını gerektiren nedenler şöyle sıralanmıştı:

"1 - İptali istenen Yasa, Anayasa'nın 5. maddesindeki 'Türk Milletinin bağımsızlığını koruma' görevi ile çelişmektedir.

Örneğin, 697 sayılı Ulaştırma ve Haberleşme Hizmetlerinin Olağanüstü Hallerde ve Savaşta Ne Suretle Yürütüleceğine Dair Kanun'da, Türk Silahlı Kuvvetlerine verilen; olağanüstü haller ve savaş durumunda haberleşme tesislerine el koyma, gerekirse tümünü kendi personeli ile işletme yetkisinin uygulanabilmesi için, haberleşme tesislerinin tamamına yakınının devlet elinde olması gerekmektedir. Oysa, iptali istenen yasa ile, zaten Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi hisselerinin % 49'unun satılmasına olanak sağlanmışken, ayrıca işletme lisans ve ruhsatı da verilmesi, tesislerin tamamına yakınının fiilen başka ellerde veya yabancılarda olmasına yol açacaktır. Bunun stratejik önemi ve Anayasa'nın 5. maddesindeki 'Türk Milletinin bağımsızlığını koruma' göreviyle çeliştiği açıktır.

2 - İptali istenen yasalar ile Anayasa'nın 128. maddesinde bizzat devlet eliyle yerine getirileceğini belirttiği bir kamu hizmeti, devredilmek istenmektedir. Ancak, devir koşulları hiçbir güvenceye bağlanmamıştır. Bunun yanı sıra, yasada yapılan değişiklik yasanın kendisi ile çelişmekte, sonuçta ortaya sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olduğu için bir KİT olan, kamu

hukukuna ve TBMM denetimine tabi olması gereken, ancak yapılan değişiklikle, özel hukuka tabi olacağı belirtilen bir anonim şirket çıkmaktadır. Bu şirket, kendi kanunu gereği, imtiyaz ya da ruhsat verebilecek, ancak özel hukuktan yararlanacağı için, bunları Danıştay denetiminden geçirmeyecek, ayrıca herbiri birer idari sözleşme olan bu sözleşmeler idari yargı alanı dışında tutulacaktır.

3 - Bilindiği gibi, Yüce Mahkeme'nin 21.10.1993 gün ve 1993/33 esas ve 1993/40-1 karar sayılı kararı ile 509 sayılı Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin iptali için açılan davada ilk kez "yürürlüğün durdurulması" kararı verilmiş, daha sonra da 509 sayılı KHK iptal edilmişti.

Bu kez iptali istenen yasa, aynı amaçla, fakat değişik bir adla çıkarılmıştır. Gerçi ilk kararda KHK'nin iptal gerekçesi, daha önce Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen yetki yasasına dayanarak çıkarılması olmuştur ama, burada sözkonusu olan yürürlüğün durdurulması istemi olduğu için, o zaman yürürlüğün durdurulması kararına esas olan gerekçeler aynen geçerlidir.

İptali istenen yasanın uygulanması halinde, telafisi güç zararlar ortaya çıkabileceği gibi, çok açık hukuka aykırılık da söz konusudur.

Çünkü, yasa ile % 51'i (yarısından fazlası) devlete ait olduğu için bir KİT olan, ancak özel hukuka tabi kılınmak istenen bir şirketin kurulması sözkonusudur.

Nitekim, daha önce 509 sayılı KHK'nin iptal davasının görüşülmesi sırasında; Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi, anasözleşmesi Ulaştırma Bakanı tarafından onaylanarak faaliyete geçmiş, bunun önlenmesi için idari yargıda ayrı bir dava açılması, yürütmenin durdurulması ve işlemin iptali kararlarının alınması zorunluluğu doğmuştu.

Aynı hukuka aykırı uygulamaların yapılması ve telafisi güç ve önlenemeyecek zararların doğması mümkün olduğu için, yürürlüğün durdurulması isteminde bulunmaktadır."

2 - 4000 SAYILI YASA'NIN BAZI MADDELERİNİN YÜRÜRLÜĞÜNÜN DURDURULMASI

Anayasa Mahkemesi, dava açıldıktan 14 gün sonra, 406 sayılı Yasa'ya eklenen 2 ek madde ile 3 geçici maddenin "*yürürlüğünün durdurulmasına oy çokluğu*" ile karar verdi ve karar 20 Ağustos'ta Resmi Gazete'de yayımlandı.

Böylelikle, Türk Telekomünikasyon A.Ş. kuruluyor, ancak ne şirketin hisseleri satılabiliyor, ne de işletme lisans ve ruhsatı devredebiliyordu.

3 - ANAYASA MAHKEMESİ'NE BRİFİNG

509 sayılı KHK'nin iptal edilmesini, yalnızca "*yetki yasası*"nın iptali yüzünden "*hukukuksal dayanağını kaybetmesi*"ne bağlayan ya da öylesi işine gelen ve "*T*"nin Ulaştırma Bakanı tarafından özelleştirilmesinde Anayasa'ya aykırı bir yön olmayacağını sanan Çiller-Karayalçın hükümeti, Anayasa Mahkemesi'nin "*yürürlüğü durdurma kararı*"nı hiç beklemiyordu.

Pabucun pahalı olduğu anlaşılınca "*T*" özelleştirmesinin yararlarını anlatmak için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu ve Anayasa Mahkemesi heyeti, 22 Eylül 1994'te Ulaştırma Bakanı Mehmet Köstepen ve PTT Genel Müdürü Veli Bettemir'in sözlü açıklamalarını dinledi (12).

4 - 4000 SAYILI YASA HAKKINDA ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi, 22 Aralık 1994'te 406 sayılı Yasa'ya eklenen Ek Madde 17'nin tamamını, Ek Madde 18'in 2. ve 3. fıkralarını iptal etti, diğer madde ve fıkralar hakkındaki iptal istemlerini ise, reddetti.

(12) Sahip olduğu siyasi görüşler gereği, "*T*"nin özelleştirilmesi gerektiğine inanan ve bunun için çalışan Sn. Köstepen, o dönemde "*T*"nin Bayan Thatcher'ın oğlunu aracılığıyla İngilizlere satılacağı ve özelleştirmeden Çiller ailesinin komisyon alacağı yönündeki yayımlara itibar etmiyordu. Ancak, Çiller'in "*T*"nin değerini ısrarla düşük (8-10 milyar dolar) gösteren açıklamaları üzerine, "*T*"nin değerini 16 milyar dolar olarak açıklayıp, bakanlıktan ve DYP'den istifa etti.

28 Ocak 1995 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “*gerekçeli karar*”da, iptale gerek görülme­yen maddeler hakkındaki Anayasa Mahkemesi yorumu, iptal edilen maddeler kadar önemliydi:

“Özel hukuk kurallarına bağlı olsalar da kamu tüzelkişilerinin asıl hukusal rejimi kamusal mevzuat kuralları ile idare hukuku kurallarıdır.

“Özel hukuk hükümlerine bağlı olmak şirketin dışa karşı işlemleriyle ilgilidir. Yoksa kendi iç yapısı, işleyişi ve denetiminin de özel hukuk kurallarına bağlı olduğunu göstermez.... Özel hukuk hükümlerine bağlılık, faaliyetleri ile yapacağı özel hukuk sözleşmeleri ile sınırlıdır.”

Anayasa Mahkemesi, bir KİT’in “*özel hukuk kurallarına bağlı olarak faaliyette bulunması(nın) onun kamusal niteliğini değiştirmeyeceğini*” karara bağlamıştı: “*Çünkü; kamu idareleri ve idari kamu kurumları da gerektiğinde özel hukuk kuralları uyarınca işlem yapabilirler*” ama “*içyapı ve ilişkileri yönünden kendi yasaları ile idare hukuku kurallarına bağlıdırlar.*”

Ayrıca, mahkeme, PTT Genel Müdürlüğü’nden Türk Telekomünikasyon A.Ş.’ye devredilen personelin, mevcut statü ve özlük haklarıyla çalıştırılmaları öngörüldüğü için Anayasa’nın 128. maddesi kapsamında çıkmadığına karar verdi.

Türk Telekomünikasyon A.Ş.’nin özel bir şirket olmadığı ve yalnızca “*dışa karşı*” işlemlerde özel hukuk hükümlerinden yararlanabileceğine ilişkin yorum, “*davayı açanlar*” açısından yeterli, Çiller-Karayalçın hükümeti açısından ise, “*hayal kırıcı*” idi.

Ancak, “*hayal kırıklığı*” bu kadarla kalmadı.

Anayasa Mahkemesi, Ulaştırma Bakanlığı’na tanınan yetkilerin tümünü “*yasama yetkisinin devredilmezliğini*” öngören Anayasa’nın 7. maddesine aykırılıktan iptal etti. Anayasa Mahkemesi’nin gerekçesi şuydu: Anayasa’nın yasa ile düzenlenmesini öngördüğü konularda, “*yürütme organının yasa ile yetkili kılınmış olma yasayla düzenleme anlamına gelmez.*”

Yasaya bu yönde bir hüküm konulmamış olmakla birlikte, Türk Telekomünikasyon A.Ş.’nin “*özel hukuk hükümlerine*” tabi kılınmasının ardında yatan, katma değerli hizmetlere ilişkin işletme lisans ve ruhsat sözleşmeleri-

ni özel hukuk hükümlerine tabi sayma ve idari yargı denetimi dışına taşıma çabası Anayasa Mahkemesi tarafından boşa çıkarıldı (13):

“İşletme lisans ve ruhsatlarının devrine ilişkin sözleşmelerin Türk Telekomünikasyon A.Ş. tarafından yapılması durumunda da sözleşmelerin ‘imtiyaz sözleşmesi’, daha geniş bir tanımla ‘idari sözleşme’ olma niteliği değişmez.”

5 - KARARDA YER ALAN “ANAYASA VE ÖZELLEŞTİRME” BÖLÜMÜ, DEVLETLEŞTİRME İLE ÖZELLEŞTİRME VE KAMU MÜLKİYETİ İLE ÖZEL MÜLKİYETİN EŞDEĞER TUTULMASININ ANLAMAMI

4000 sayılı Yasa’nın bazı maddelerini iptal eden Anayasa Mahkemesi’nin gerekçeli kararının en başında “Anayasa ve Özelleştirme” başlıklı bir bölüm yer alıyordu.

Anayasa Mahkemesi bu bölümde, özelleştirmenin, “devletleştirme”yi düzenleyen Anayasa’nın 47. maddesi doğrultusunda yapılabileceğini; devletleştirmeyi yapmaya yetkili organ yasama organı olduğu için, özelleştirme konusunda da yetkinin yasama organında olduğunu; Anayasa’nın 35. maddesindeki mülkiyet hakkıyla ilgili korumanın (14) kamu mülkiyeti için de özel mülkiyetle eşit biçimde değerlendirilip düzenlenmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtiyor ve “yasama organını kamu mülkiyetinin koruyucusu” olarak görevlendiriyordu.

Yasama organının “yararlı, gerekli ya da uygun gördüğü kamu varlıklarının özelleştirilmesini Anayasa’nın 11. maddesi gereğince Anayasa’nın ilke-

(13) Sn. Derviş’in IMF’ye verdiği söz uyarınca çıkarılan 4673 sayılı son yasada Türk Telekom A.Ş.’nin özel hukuk hükümlerine tabi kılınmasını düzenleyen maddeyi anımsayınız:

“Kamu iktisadi teşebbüsleri de dahil, sermayesinin yarısından fazlası kamuya ait olan kamu kurum, kuruluş ve ortaklıklarına uygulanan mevzuat Türk Telekom’a uygulanmaz”

Yukarıdaki kararlar, hükmün Anayasa’ya aykırı olduğunun göstermeye yeterlidir.

(14) 1982 Anayasası’nın “mülkiyet hakkı”na bakışı, 1961 Anayasası’ndan farklıdır. Bkz. “Mülkiyet Hakkının Anayasadaki Haklar Sıralamasında Yer Değiştirmesi Ne Anlama Gelir” Mümtaz Soysal, Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, 10 Baskı, s.147.

lerine ve kurallarına bağlı kalarak, yasayla belirleyebileceğine” işaret eden Anayasa Mahkemesi; “devletleştirmede olduğu gibi özelleştirmede de esas ve yöntemlere ilişkin bir düzenlemenin yasayla yapılması zorunluluğunu” getiriyordu.

İlk kez 3987 sayılı Özelleştirme Yetki Yasası’nın gerekçeli kararında yer verilip, sonraki her özelleştirme kararının başında yinelenen “Anayasa ve Özelleştirme” bölümü, “özelleştirme”yi, “devletleştirme”ye bağladığı ve özel mülkiyet için Anayasa’nın getirdiği korumayı, “kamu mülkiyeti”ne de tanıdığı için, “özelleştirmeciler” açısından ciddi bir engel durumuna gelmişti.

Nedeni, 1982 Anayasası’nın “mülkiyet hakkı”na bakışı ve “devletleştirme”yi zorlaştırmak için getirdiği özel hükümlerdi.

1961 Anayasası’nda “mülkiyet hakkı”, “Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler” bölümünde yer alırken; 1982 Anayasası’nda hükümleri aynen korunmasına karşın, “liberal” bir anlayışla, “Kişinin Hakları ve Ödevleri” bölümüne alınmış ve bu “tercih” maddenin “Gerekçe”sinde de “18. Yüzyıldan beri gelen geleneğin sonucu” ve “ekonomik sistem bakımından tercihin bir göstergesi olarak” (15) açıklanmıştı

Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu’nun tercihi ve gerekçeleri son derece netti:

“Kısaca, özel mülkiyetin, özellikle üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin yok edilmesi de önlenmiştir. Kamu yararının bulunduğu hallerde rayiç bedel ödenmek suretiyle kamulaştırma ve devletleştirme mümkündür ve Anayasada 47 ve 48’inci maddelerde düzenlenmiştir”

“Mülkiyet hakkı”nın “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” bölümünden “Kişinin Hakları ve Ödevleri Bölümü”ne alınmasının en önemli sonucu, Anayasa’nın 91. maddesi gereği, sıkıyönetim ve olağanüstü hal dışında bu

(15) “Gerekçeli ve 1961 Anayasası ile Mukayeseli 1982 Anayasası”, Derleyen Doç. Dr. Attila Özer, Kamu-İş Yayını, 1996, s. 169-174

alanda kanun hükmünde kararnamelerle düzenleme yapılamaması, yasa ile düzenlemenin zorunlu olmasıydı.

1982 Anayasası'nı hazırlayan Komisyon, "mülkiyet hakkı"na bir tehdit olarak gördüğü "devletleştirme"yi güçleştirmek için 47. maddeyi "Rayıç bedeli, kesintisiz, nakten ve peşin olarak ödenmek şartıyla devletleştirebilir" biçiminde düzenlemiş ve "teşebbüs sahibinin rızası" (16) koşulunu eklemiştir.

"Madde Gereğesi"nde bu düzenleme "Özel teşebbüslerin devletleştirilmesi ilkesi kabul edilmiş, teşebbüsün rayıç bedelinin nakden, peşin ve kesintisiz ödenmesi esası kabul edilmiştir" biçiminde açıklanmıştır.

"Rıza" koşulu için de; "Teşebbüslerin en hayati bölüm veya parçalarının devletleştirilmesi, bakiyenin devletleştirilmemesi suretiyle amaç dışı ve suiistimale elverişli yolun kapatılması için, kısmî devletleştirmenin, ancak teşebbüs sahibinin açık rızası ile yapılabileceği sonucuna varılmıştır." denmiştir.

Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu; bu hükmü tümüyle çıkararak, maddeyi "Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir" biçimine dönüştürmüş ve "yanlış yorumlara neden olunmaması için" son fıkrayı madde metninden çıkarmıştı.

Anayasa Mahkemesi'nin "kamu mülkiyetinin de özel mülkiyet gibi devlet koruması altında olduğuna" ilişkin yorumu, "kanun hükmünde kararname"lerle düzenleme olanağını ortadan kaldırıyor; "özelleştirme"yi "devletleştirme" ile eş tutması, "özelleştirme"nin de "gerçek karşılık" üzerinden yapılmasını ve gerçek karşılığın hesaplanma tarz ve usullerinin yasa ile düzenlenmesini gerektiriyordu ki, devleti ekonomden çıkarmak için gerekirse üste para vermeye bile razı "özelleştirmeciler" için bu bir "felaket"ti.

12 Eylül Anayasası'nı hazırlayanların, devletleştirmeyi zorlaştırmak için düzenledikleri madde, şimdi özelleştirmeyi zorlaştırıyordu.

(16) "Gereğeli ve 1961 Anayasası ile Mukayeseli 1982 Anayasası", Derleyen Doç. Dr. Atilla Özer, Kamu-İş Yayını, 1996, Ankara s. 218

III. BÖLÜM

4107 SAYILI YASA

Anayasa Mahkemesi'nin 4000 sayılı Yasa'nın "T"nin satılmasını sağlayabilecek tüm maddelerini iptal etmesi, bir "hayal kırıklığı" yaratmakla birlikte, "ölmek var, dönmek yok" türü, "azmi bileyici" bir etki de yaptı;

Madem, Ulaştırma Bakanı "T"yi satamazdı, bir "koalisyon" içinde her zaman "mızıkçı bakanlar(!)" çıkma olasılığı yüzünden kararın Bakanlar Kurulu'na bırakılması da güvenli olmayacaktı; o halde "yetki", yasa Mümtaz Soysal'ın bakanlığı döneminde çıkarılmış Özelleştirme Yüksek Kurulu'na bırakılabilirdi (17).

(17) Mümtaz Soysal'ın yaklaşık 4 ay süren Dışişleri Bakanlığı dönemi, "dış işleri" kadar "iç işleri"nde de hareketli geçti.

Mümtaz Soysal, danışmanı İter Ertuğrul'u "iç işleri" ile görevlendirdi, "dış işleri"ni kendisine aldı. İmzaya gelen her kararname, İter Ertuğrul'un "öninceleme"sinden sonra imza için "makam"a sunuldu. Mümtaz Soysal, diğer bakanlar gibi, makam arabasında, TBMM'deki parti grup toplantısında ya da TBMM Genel Kurulu'nda hiç "ayak üstü", kararname ya da yasa tasarısı imzalamadı.

Özelleştirme yasa tasarısı, Soysal'ın bakanlık döneminin en çok zaman alan "iç işleri"nden biri oldu. Türkiye'nin "özelleştirme" ile birlikte "demokratikleşme"yi de tartıştığı bu dönemde Soysal'ın tezi, "özelleştirmeye karşı demokratikleşme" idi. DYP Hükümeti'nin ısrarcı olduğu özelleştirmeye karşılık, SHP'nin, Terörle Mücadele Yasası'nda yapılmasını gerekli gördüğü (Türkiye zamanında yapmadığı için "Ulusal Plan"da AB dayatması ile yaptırılacak) değişiklikleri pazarlık konusu yapmasını öneriyordu.

Bu nedenle "özelleştirme" görüşmeleri ile "demokratikleşme" görüşmeleri bir arada yürütüldü. Sosysal'ın bir dış geziye çıkacağı sırada bakanlar kurulunun büyük bölümü tarafından imzalanıp gelen "Özelleştirme Yasa Tasarısı", vekaletini bıraktığı bakana baskı yapılmaması için, "Sayın Soysal yanında götürdü" denerek, çekmeceye kilitlenip saklandı. Ama sonuçta, koalisyon ortağı DYP'in özelleştirme yasaı çıktı, SHP'nin demokratikleşme yasaı çıkarılmadı.

"Vuruşarak çekilme" tezinin sahibi Soysal'a "vuruşacak" zemin bırakılmayınca "çekilmek" düştü. Bakanlığını yaptığı Dışişleri'nin müsteşarını Çiller'in atama isteğine karşı, görev alanını korumaya çalışırken, partisinin genel başkanı Karayalçın, Çiller'den yana tavır alınca, dördüncü ayında bakanlıktan istifa etti. Yerine, kendi partisinden bakanını savunamayan parti lideri, dışişleri bakanı oldu; Soysal'a da "karşı çıktığı özelleştirme yasaını imzalayan bakan" sıfatı kaldı. Üstelik, bu kez TBMM'den imza

Bu arada SHP ile CHP birleşmiş ve CHP “altı aylığına Hikmet Abi” de uzlaşmıştı (18).

4107 sayılı, “Telgraf ve Telefon Kanununa Bazı Ek maddeler Eklenmesine, Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik yapılmasına Dair Kanun”, 6 Mayıs 1995 günlü Resmi Gazete’de yayımlandı.

4000 sayılı Yasa’da Anayasa’ya aykırı bulunup iptal edilen konulardaki yetkilerin tümü, Çiller-Çetin Hükümeti tarafından bu kez “Özelleştirme Yüksek Kurulu”na verildi.

“T”nin özelleştirilmesini koalisyon hükümetinin neden istediğini Anayasa Mahkemesi’ne de göstermek ve yasanın ya da bazı maddelerin iptali durumunda Mahkeme üyelerini “Türkiye’nin ekonomik sorunlarının çözümlenmemesinin sorumlusu” ilan etmek için, hisse senedi satışlarından elde edilecek gelirin bir bölümünün “öncelikle dış borç ödemelerinde kullanılmak üzere Hazineye devredilmesine” ilişkin hüküm kondu.

Ek Madde 17 yeniden düzenlendi, Ek Madde 18’e bazı fıkralar, yasaya da Ek Madde 19 ve Ek Madde 20 ile bir geçici madde daha eklendi.

90 milletvekilinin imzaladığı, 4107 sayılı Yasa hakkındaki iptal davası dilekçesi, 4 Temmuz 1995 günü, Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliği’ne verildi ve yine yürürlüğün durdurulması istendi (19).

toplayıp dava açmak da mümkün olmadı. Dava açma süresinin son günlerine doğru başlanan imza toplama girişimi, Çiller’in DSP lideri Sayın Ecevit’in yasada gördüğü sakıncaları düzeltme sözü vermesi ve Sayın Ecevit’in Çiller’e verdiği söz nedeniyle kendisinden ve DSP milletvekillerinden imza alınamaması üzerine “akim” kaldı ve Çiller beklendiği gibi Sayın Ecevit’e verdiği sözü tutmadı.

Özelleştirme savaşı, yasası ve açılan davalar çerçevesinde şekillenen, (Mümtaz Soysal’ın deyimi ile) “Özelleştirme ile Savaşım Hukuku” başka bir çalışmanın konusudur.

- (18) Sayın Hikmet Çetin’in tutumu da Sn. Karayalçın’dan farklı olmadı. 1995 Temmuzundaki Anayasa değişiklikleri sırasında, özellikle memurların sendikalar haklarının düzenlenmesinde, birinci turda yine DYP’nin istediği oldu, CHP’nin istediği reddedildi. Bugün memurların sendikalar hakları hâlâ çıkarılmadıysa bu 128. maddedeki değişikliğin ilk turda DYP tarafından reddedilmesine karşın ve Sn. Çetin’in ikinci turda Sn. Çiller’in istediğini kabul etmesi sayesinde..
- (19) Bu kez, ilk iki isim Mümtaz Soysal ve dönemin CHP Genel Sekreteri Adnan Keskin’-di.

4046 sayılı Özelleştirme Yasası için iptal davası açılmamış ve Yasa'nın anayasal denetimi yapılamamıştı. 4107 Sayılı Yasa hakkında dava açar ve yürürlüğü durdurma kararı istenirken, bu yasa ile gönderme yapılan ve asıl uygulanacak yasa olan 4046 sayılı Özelleştirme Yasası üzerinde de doğrudan ya da dolaylı sonuç yaratacak bir karar almak gerekiyordu.

Bu nedenle, dava dilekçesinde 4107 sayılı Yasa'nın gönderme yaptığı 4046 sayılı Yasa maddeleri hakkında da “Anayasa’ya aykırılık iddiası”nda bulundu ve bu maddeler için de “yürürlüğün durdurulması” istendi.

1 - 4107 SAYILI YASA HAKKINDA İKİ KARAR BİRDEN: İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI

Anayasa Mahkemesi bu kez, yürürlüğün durdurulması ve iptal istemlerini ayrı ayrı görüşmedi.

28 Şubat 1996’da “*esas*” hakkında karar verdi; 4107 sayılı Yasa ile 406 sayılı Yasa’ya eklenen Ek 17. Maddenin dördüncü ve beşinci fıkraları ile Ek Madde 18’e eklenen üçüncü fıkrayı “*iptal*” etti ve iptal ettiği hükümler hakkında “*iptal kararının sonuçsuz kalmaması için kararın Resmi Gazete’de yayımlanacağı güne kadar yürürlüğün durdurulması*” kararını aldı.

Yürürlüğün durdurulması kararı, 2 Mart 1996 günü Resmi Gazete’de yayımlandı; Ek Madde 17’nin 4. fıkrasında “*T*” hisselerinin % 49’unun satışı, satışa ilişkin usul ve esasları belirleme ve devir işlemlerini yapma konusunda Özelleştirme Yüksek Kurulu’na yetki veren hüküm ile 5. fıkrasında değer tespiti ve ihale için Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’nı görevlendiren hükmün ve işletme lisans ve ruhsatına ilişkin değer tespit ve ihale işlemleri için yine Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’na yetki veren hükmün yürürlüğü durduruldu.

4046 sayılı Özelleştirme Yasası’nın bazı hükümleri için istenen “*yürürlüğün durdurulması*” kararı ise, “*iptal istemleri incelenmeyeceğinden*” reddedildi.

Bu arada 18 Aralık 1995 seçimleri yapılmış, yeni bir TBMM ve yeni bir hükümet oluşmuştu: Dışarıdan DSP destekli ANAYOL; yani ANAP-DYP Hükümeti.

2 - 4107 SAYILI YASA HAKKINDA GEREKÇELİ KARAR

Anayasa Mahkemesi'nin 4107 sayılı Yasa'nın bazı maddelerini iptal eden gerekçeli kararı, 24 Mayıs 1996 günü Resmi Gazete'de yayımlandı.

Daha önceki kararlarına uygun biçimde Anayasa Mahkemesi, 4000 sayılı Yasa'da değer tespiti, hisse senedi satışına karar verilmesi ve lisans ve ruhsat verilmesi konularında Ulaştırma Bakanı'na tanınan yetkilerin bu kez Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ya da Özelleştirme Yüksek Kurulu'na verilmesini Anayasa'ya aykırı buldu ve bu maddeleri iptal etti.

İptal nedeni yine Anayasa'nın 7. maddesine aykırılıktı. "*Yasa ile düzenlenmesi gereken*" konularda, "*yasa ile yetkili kılınma*" Anayasa'nın 7. maddesindeki "*yasama yetkisinin devredilmezliği*" ilkesine aykırılık oluşturuyordu.

Böylece, davacıların 4046 sayılı Özelleştirme Yasası hakkındaki beklentileri de gerçekleşmiş, Anayasa Mahkemesi, 4107 sayılı Yasa'nın denetimi sırasında, doğal olarak 4046 sayılı Yasa'nın ilgili maddelerini de incelemişti.

Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı sayesinde, özelleştirme işlemlerinin iptali için açılan davalarda Anayasa'ya aykırılık itirazında bulunma olanağı doğdu ve birçok özelleştirme işlemi iptal ettirildi (20).

IV. BÖLÜM

4161 SAYILI YASA

Türk Telekomünikasyon A.Ş. hisselerinin satışı için 1993 yazından beri sürdürülen mücadelenin 3. yılında "*dinozorlar*" yine kazanmış ve "*T*" hâlâ özelleştirilememişti.

(20) Hava Alanları Yer Hizmetleri A.Ş. (HAVAS) 'nin hisselerinin % 60'ının Turgay Ciner'e ait Yazeks A.Ş.'ye satılma işlemi ile Sümer Holding'e ait Nevşehir Yünlü Pamuklu Sanayi İşletmesi'nin satışının iptali için açılan davalarda yapılan "*Anayasa'ya aykırılık itirazı*" Ankara 5. İdare Mahkemesi ile Kayseri İdare Mahkemelerince ciddi bulunarak Anayasa Mahkemesi'ne götürüldü.

Anayasa Mahkemesi, Kayseri İdare Mahkemesi'nin başvurusu üzerine E: 1997/35 ve K:1997/45 sayılı kararla 9 Nisan 1997'de 4046 sayılı Yasa'nın 18 (B) ve (C) maddelerinin iptaline karar verdi. Bu sayede, Anayasa'ya aykırı bir hükme dayanarak yapılmış birçok özelleştirme işleminin iptali sağlandı.

3 yıldır DYP-SHP Hükümeti tarafından sürdürülen “T”nin özelleştirilmesi mücadelesinde “bayrak”(!) bu kez ANAP-DYP Hükümetine geçmiş, ancak RP’nin Anayol hükümetinin güvenoylamasını Anayasa Mahkemesi’ne iptal ettirmesiyle zaten aynı hükümette birbirine küs yaşayan Mesut Yılmaz ve Tansul Çiller’in ANAYOL hükümeti, yerine REFAHYOL’a bırakmıştı.

Üç yıldır “T”yi, sosyaldemokratlarla satamayan Çiller, bu kez ANAYOL döneminde hazırlanmış yasayı, RP ile birlikte çıkardı.

Dördüncü yasada, Anayasa Mahkemesi kararları çerçevesinde bir düzenlemeye gidildi. “Değer tespiti” ve “ihale” için “bağımsız komisyonlar” oluşturuldu. Karar yetkisi bakanlar kuruluna bırakıldı.

Komisyonlarda Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Hazine, Ulaştırma Bakanlığı, Türk Telekom ve SPK temsilcilerine yer verildi. Satış kararı Bakanlar Kurulu’na bırakıldı ve 4161 sayılı Telgraf ve Telefon Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 5 Ağustos 1996 günlü Resmi Gazete’nin “Mükerrer” sayısında yayımlandı.

Yasaya, daha önce hiçbir ihale açılmadan, hiçbir kurala bağlı olmadan ve hiçbir güvence alınmadan lisans verilmiş iki cep telefonu (Turkcell ve Telsim) için geriye dönük kazanılmış hak sağlayan bir “geçici” hüküm de kondu.

4161 sayılı Yasa hakkında dava dilekçesi DSP-CHP (21) imzalarıyla Anayasa Mahkemesi’ne verildi; yürürlüğü durdurma kararı verilmesi de istendi.

1 - KİŞİYE ÖZEL DÜZENLEME:

4161 sayılı Yasa, bir yandan Anayasa’ya uygunluk açısından gerçekten “gayret” gösterirken, diğer yandan “kişiyeye özel” düzenleme yapmayı da ihmal etmemiştir.

(21) 18 Nisan seçimlerinden sonra iptal davaları DSP ve CHP tarafından ortaklaşa açılıyor, iki genel başkan imza atmıyor, CHP ve DSP milletvekillerinin adları illere göre sırayla yazılıyordu.

“Özel kişi”, Özelleştirme İdaresi Başkanı, Uğur Bayar’dı. 4161 sayılı Yasa’nın 3. Maddesi ile 406 sayılı Yasa’ya eklenen Ek Madde 21’in ilgili bölümü şöyleydi:

“Komisyon üyelerinde işletme, ekonomi, istatistik, mühendislik dallarında lisans düzeyinde yüksek öğrenim görmüş olma şartı aranır.”

“İşletme, ekonomi ve mühendislik” alanlarının değer tespiti ya da ihale komisyonları ile ilgisini herkes anlamıştı da, “istatistik”in bağlantısını kurmak biraz zor olmuştu.

Mesele, Uğur Bayar’ın gördüğü “lisans” eğitiminin “uygulamalı matematik ve istatistik” olduğu öğrenilince anlaşıldı. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’na vekaleten getirildiği dönemde, “lisans” mezunu olmadığı iddiaları ortası saran Uğur Bayar, ABD’den “uygulamalı matematik ve istatistik” alanında “lisans” derecesinin sahibiydi ve koskaca Özelleştirme İdaresi Başkanı’nın, “T” yi satacak bir komisyonda yer alabilmesi için yasada “kişiyeye özel” bir düzenlemenin yapılmasında o kadar abartılacak bir durum yoktu (22).

(22) ANAYOL döneminde hazırlanan yasa tasarısı, REFAHYOL döneminde bu hükmün üzerinde durulmadan çıkarıldı.

Bayar’ın ANAP desteğiyle ÖİB’de yükselmesinin arkasında, Tansu Çiller’in meşhur TOFAŞ ihalesinde teklif zarflarını Konut’a istemesini tutanağa bağlatması ve Çiller’i “yakalatması”nın yattığını ve buradaki tavrının “doğru” olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle, ANAYOL döneminde 8 Nisan 1996’da vekaleten ÖİB başkanlığına getirilmiş ve aynı nedenle 29 Temmuz 1996’da REFAHYOL tarafından “kızağa” alınmış, yerine yine TOFAŞ komisyonun üyelerinden İsmail Hakkı Karakaya atanmıştı. Karakaya, daha sonra özelleştirilmiş Etibank’ta Genel Müdür olarak karşımıza çıktı. Tevfik Fikret Lisesi’ni 1981’de bitiren Uğur Bayar’ın, ABD’de üniversite eğitimi bitirdiği yıl 1988, bitirdiği eğitim kurumunun Türkiye’de 4 yıllık fakülte eğitimine “denk” sayılarak YÖK’ten belge aldığı yıl 1998’dir. Yani, 4161 sayılı Yasa’nın Uğur Bayar için özel olarak düzenlendiği ve Uğur Bayar’ın 4 yıllık fakülte mezunu olma koşulu aranan Özelleştirme İdaresi’nde başkan vekili ya da başkan olduğu dönemde, 4 yıllık fakülte mezunu değildir. Buna karşın, “kişiyeye özel” bir yasa maddesini TBMM’den çıkartacak kadar da “becerikli”dir.

Kaldı ki, ABD’de 4 yıllık eğitimi tamamlayabilmek için, Tevfik Fikret Lisesi’ni, ABD’de “ön lisans” yani, lise sonrası öğretim, saydırmayı da becermiştir.

Aynı becerikliliği, 2000 Aralıkta IMF’nin baskısı ile açılan ve KİGEM tarafından açılan dava ile iptal edilen “T” ihalesinde, ihale koşullarını ABD’de yerleşik bir uluslararası kuruluşun yetkilileri ile telefon başında belirlemede de gösterdiği basında yer almış, ancak ABD’deki hesap Türkiye’ye uymamıştır.

- ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi kararı, 23 Ocak 1997'de haber ajanslarına "PT-T'NİN T'SİNE SATIŞ VİZESİ" başlığıyla yansıdı (23):

"Yüksek Mahkeme, Yasa'nın lisans sözleşmeleriyle ilgili geçici 6. maddesindeki 'lisans sözleşmelerine dönüştürülmesine, bu sözleşmelerdeki lisans esasına geçişle ilgili hükümler saklı kalmak üzere' tümcesini iptal etti."

"Mahkeme yetkilileri, red kararıyla birlikte, Telekom hisselerinin değerinin tesbiti ve hisselerinin satışı önünde engel bulunmadığı yorumunu yaptılar."

Böylece, "T" hisselerinin satışını engellemek için verilen savaşımın 4. yılında Anayasa Mahkemesi kararları çerçevesinde, "Anayasa'ya uygun" bir telekomünikasyon düzenlemesi yapılmış oluyordu.

Ancak, Anayasa'ya uygun düzenleme, özelleştirmecilere diledikleri ya da daha önce bazı uluslararası çevrelere söz verdikleri ya da uluslararası bazı çevrelerin istediği gibi bir özelleştirme yapma olanağı tanımadığı için bu kez de kendi yaptıkları yasayı, kendileri çiğnediler.

3 - DÖRT YILLIK SAVAŞIMIN SONUÇLARI

1993 sonbaharında başlayan "hukuksal savaşım"ın 4. yılında, Anayasa Mahkemesi kararları çerçevesinde neredeyse başlıbaşına bir "telekomünikasyon özelleştirmesi yargısı" oluşmuştu.

Telekomünikasyon hizmetinin "stratejik" önemi olduğu kabul edilmiş, bu nedenle yönetim ve denetimin devlette kalabilmesi için hisselerin ancak % 49'unun satılabileceği kesinleşmişti

Ulaştırma Bakanlığı ya da Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun özelleştirme işlemlerinde yetkili olamayacağı anlaşılmış, Özelleştirme Yasası'ndaki "değer tespit" ve "ihale komisyonları" ile "değer tespit yöntemleri"nin Anayasa'ya aykırı olduğu da kesinleşmişti.

(23) Anka Ajansı, 23 Ocak 1997, Saat:14.26

Bu yüzden değer tespiti ve ihale için “bağımsız” komisyonlar oluşturulmuş ve satış yetkisi “yürütme organı” olan Bakanlar Kurulu’na verilmişti.

3 - YAYIMLANMAYAN BAKANLAR KURULU KARARLARI

Yasa ile istedikleri sonucu alamayanlar her zaman olduğu gibi, hukuk hiyerarşisinde daha altta yer alan düzenlemelere başvurdular (24).

Yasa gereği, hisselerin % 51’i devlette kaldığı için, “T” hisselerini alanlar, şirketin yönetiminde “söz sahibi” olamayacaktı. Oysa, “yabancılar” için asıl amaç “T”nin yönetimini ele geçirmek olduğu için, bu koşullarda ya “T”ye talip çıkmayacak ya da “hisse oranının üzerinde yönetsel haklar” verilecekti.

16 Şubat 1998’de 98/10794 sayılı Bakanlar Kurulu kararı bu amaçla çıkarıldı ve stratejik yatırımcıya “uygun yönetsel haklar” verilmesi olanaklı hale getirildi. Tabii, “uygun yönetsel haklar”ın ne olduğu belirtilmedi ve kamuoyunun gelişmeleri öğrenmemesi için bu Bakanlar Kurulu kararı gizlendi.

Yabancıların “T”yi ele geçirebilmesinin ikinci aşaması, Türk Telekom’u alacak şirketlerin belirlenmesi idi. Bu da yayımlanmayan bir Bakanlar Kurulu kararı ile halledildi.

6 Ağustos 1998 tarih ve **98/11472** sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile “blok olarak” satılacak hisseleri alabilecek “stratejik yatırımcı” tanımlandı:

a) Telekomünikasyon altyapısı sahibi uluslararası temel telekomünikasyon işletmecisi veya

b) En az bir tanesi altyapı sahibi uluslararası temel telekomünikasyon işletmecisi olmak üzere telekomünikasyon işletmecilerinden müteşekkil stratejik bir ortaklık ya da

(24) Yasa ile gerçekleştirilemeyenlerin Bakanlar Kurulu Kararı ile yapılmasının ilk örneği “T” değildir. Daha önce yap-işlet-devret’ler için Anayasa Mahkemesi’nin Anayasa’ya aykırı bulduğu Yasa hükmüne, önce bir Bakanlar Kurulu kararı ile geçerlilik kazandırılmış; daha sonra da bu Bakanlar Kurulu kararına hak kazandıran bir Yasa çıkarılmıştır. (Bkz. “Kamu Hizmeti ve Tahkim”, Mümtaz Soysal - İter Ertuğrul KİGEM Yayını 1999, s.16 -18) Yap-İşlet’lere geriye dönük tahkim hakkı verilmesinde de aynı yöntem uygulanmıştır.

c) Altyapı sahibi uluslararası temel telekomünikasyon işletmecisinin veya işletmecilerinin ağırlıkta olduğu yerli/yabancı sermayedarları da içine alan bir ortaklık (25).

V. BÖLÜM

4502 SAYILI YASA

“Anayasa’ya uygun” bir yasa yürürlükte olduğu halde, yıllardır “T” yi satmak için yeri göğü birbirine katanlar birden “sus-pus” kesildiler. Oysa, Anayasa Mahkemesi de “T”nin satışına izin vermiş(!)ti ya da basında yer alan ifade ile “satışın önünde engel kalmamıştı”. Buna karşın, “T” hisselerinin satışı için ihale açılmadı.

Bu arada Türkiye’den REFAHYOL, ANASOL-D-C hükümetleri geçmiş, DSP azınlık hükümetiyle 18 Nisan 1999 seçimleri yapılmış, seçimden sonra da DSP-MHP-ANAP koalisyonu kurulmuştu.

18 Nisan seçimlerinde TBMM’ye giren partilerin tümünün seçim bildirgelerinde “uluslararası tahkim”, özelleştirme ve özellikle “T”nin özelleştirilmesi yer almıştı (26).

ANASOL-D-C’den beri Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’nda aynı ekip görev yapıyor ve “T”nin satışı için iddialı demeçler veriyordu. Bu arada, neden bir türlü ihale açılmadığını gösteren işaretler de ortaya çıkıyordu. “T”nin satılmasından önce, uluslararası çevrelerin istedikleri başka şeyler vardı; başta devlet tekelinin ortadan kaldırılması olmak üzere, birçok alanda uluslararası kuruluşlara güvence verecek ayrıntılı bir yasa (27).

(25) Bu “gizli” iki bakanlar kurulu kararının da ANASOL-D-C döneminde çıkarılmış olması “demokratik sol”un ülkeye ne kadar bağlı ve T’nin satılması için ne kadar gayretli olduğunu gösterir niteliktedir.

(26) DSP, MHP, FP, ANAP, DYP ve CHP’nin 18 Nisan 1999 seçim bildirgeleri için bkz: “Siyasi Partilerin Seçim Bildirgeleri Üzerine Bir Değerlendirme” İlder Ertuğrul, Mülkiye, Mayıs-Haziran 1999, Sayı: 216.

(27) Telekomünikasyon özelleştirmesinin niçin, hangi aşamalardan geçerek yapıldığını, sonuçlarının nasıl hep hizmetten yararlananların zararına, uluslararası şirketlerin yararına olduğunu, bir ülkenin “T”si satılmadan önce telekomünikasyon piyasasında ne gibi değişiklikler yapıldığını (“kamu hizmeti” anlayışı yerine “piyasa” anlayışının yer

Çalışmaları 1998 yılında Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nda başlayan, 29 Ocak 2000'de Resmi Gazete'de yayımlanan 4502 sayılı "406 Sayılı Telgraf ve Telefon Kanununun, 3348 Sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun ve 2813 Sayılı Telsiz Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Yeni Maddeler Eklenmesine Dair Kanun" bu anlayışın bir sonucu olarak yasalaştı.

VI. BÖLÜM

IMF VE "T"

Türkiye'nin neden ve niçin gereksinim duyduğu anlaşılamayan bir biçimde (28) 1999 Aralığında IMF ile "stand-by" a gitmesi ve böylece Türkiye ekonomisinin IMF'ye bağlanması, 1993'ten beri "T"nin özelleştirilmesini gerçekte kimlerin istediğinin netleşmesini sağladı. Türkiye'de baştan beri "T"nin özelleştirilmesini isteyenler, aslında "dış çevreler"di, "bizimkiler" bilerek ya da bilmeyerek onların borazancılığını yapıyordu.

1999 Aralığında IMF'ye verilen "Niyet Mektubu"ndan sonra, "T" özelleştirmesi, daha da yükselen bir tempoyla "dünyaya açılma"nın, "dünya ile entegre olma"nın, "yapısal değişim ya da dönüşüm"ün ve "çağ"ın gereği olarak savunuldu.

İyi de, "kimlerin çağı"ydı bu, orası sorulmadı.

leştirildiğini, katma değerli hizmetlerin fiyatlarının yükseldiğini, uluslararası görüşmeler ucuzlarken, şehiriçi aramaların pahalandığını vb) örnekleriyle anlatan ayrıntılı çalışma için bkz. "Telekomünikasyonda Özelleştirme, İddialar-Örnekler-Gerçekler", Funda Başaran-Önder Özdemir, KİGEM yayını, Temmuz 1998. Funda Başaran Türk-İş Özelleştirme 111/2)

(28) 1999 Aralığında Türkiye'nin IMF ile bir "stand-by anlaşması" yapmasının "somut" koşulları olmadığı bilim adamları tarafından sürekli dile getirilen bir konudur. Stand-by'lara ülkelerin "döviz sıkıntısı" nedeniyle borçlarını ödeyememe tehlikesiyle karşı karşı kaldıkları dönemlerde başvurulduğu, Türkiye'nin 1999 sonu itibarıyla yeterli döviz stokuna sahip olduğu gibi, borç ödemelerinde herhangi bir sorunla karşılaşmadığı da bilinmektedir.

1999 Aralığında, bu kez "enflasyonu düşürmek" üzere stand-by'a giden Türkiye, IMF'nin "döviz çıpası" sayesinde "kriz"e de girerek IMF'ye daha bağımlı hale gelmiştir.

1 - İLK İHALE

4161 sayılı Yasa uyarınca, yalnızca “*hisselerin satışına ilişkin usuli işlemleri yürütmekle görevli*” Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Türk Telekom A.Ş.’ye, kendisine bağlı bir KİT gibi davranıyor ve kendisi “*T*”nin satışında tek yetkili olarak görüyordu.

Özelleştirme İdaresi Başkanı Uğur Bayar, hiçbir yetkisi olmamasına karşın, sık sık “*T*”nin özelleştirmesi konusunda demeçler veriyor, uluslararası görüşmelerde “*T*”yi pazarlamayı görev sayıyor; bu tutum, Özelleştirme İdaresi çalışanları arasında bile tepki yaratıyordu.

57. Hükümet döneminde, “*T*”yi uluslararası çevrelerin istediği biçimde, bir an önce ve kayıtsız koşulsuz özelleştirilmesine çalışan Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve bağlı bulunduğu Özelleştirmeden Sorumlu Devlet Bakanlığı ile özelleştirmeye ilke olarak karşı olmamakla birlikte konuya “*ulusal çıkarlar*” açısından bakmaya çalışan Türk Telekomünikasyon A.Ş. ve bağlı bulunduğu Ulaştırma Bakanlığı arasındaki “*çekişme*” giderek artmaya başladı.

Bu koşullarda, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Ulaştırma Bakanlığı’na by-pass ederek, “*T*” hisselerin % 20’sinin “*blok satış*” yoluyla özelleştirilmesi için daha önce gizli olarak alınan iki bakanlar kurulu kararı çerçevesinde, 14 Haziran 2000’de ihale açtı.

İhale Şartnamesi bedeli 15.000 (Onbeşbin) ABD doları, hisselerin % 20’si için istenen geçici teminat 100.000.000 (Yüzmilyon) ABD dolarıydı.

İhaleye hiçbir teklif gelmedi.

2 - IMF BASKISI ALTINDA İHALE: “*T*”Yİ SATMAK İÇİN HER YOL MÜBAHTIR”

2000 Haziranında çıkan ihaleye hiç teklif gelmemesi, aslında beklenmeyen bir gelişme değildi. Çünkü, “*alıcılar*” açısından “*yeterli*” koşullar yaratılmamıştı. Hisse oranı çok düşük, teminat oranı çok yüksekti.

“*Alıcılar*”ın istediği, en az hisse ve en az para ile yönetimde en çok yetkiyi almaktı ve Türkiye’de devlet adına görev yapanların bir bölümünün kendilerine çalışmasına öylesine alışmışlardı ki, “*satış*” için istedikleri ortamı yaratacaklarından emindiler.

Yalnız, biraz daha “*dış baskı/destek*” gerekiyordu.

Bu da, IMF Heyeti’nin Kasım 2000 temasları sırasında yaratıldı ve Türkiye, “*T*” için 14 Aralık 2000 tarihine kadar ihale açmak için söz verdi ve bunu Niyet Mektubu’nda teyit etti.

Ancak, ihale koşullarında “*alıcılar*” lehine, Türkiye aleyhine değişiklikler yapmak gerekiyordu: Bunlardan bazıları geçici teminat tutarını düşürmek gibi, İhale Komisyonu’nun ya da ÖİB’in yapabileceği türden değişikliklerdi (29).

Ama bazıları için, önce Ulaştırma Bakanlığı ve Türk Telekom yetkililerini “*ikna*” etmek, sonra da cumhurbaşkanı engelini aşmak gerekiyordu.

“*İkna*” süreci, “*medyanın desteği*” ile aşıldı. Bütün haber bültenleri ve TV programlarında Ulaştırma Bakanı ve Türk Telekom yetkilileri “*Türkiye’nin gelişmesini engelleyenler*” olarak ilan edildi, suçlandı, karalandı.

“*T*”nin özelleştirilmesinin “*gerekliliği, yararı, zorunluluğu*” üzerine fetvalar verildi. Gerekli “*baskı*” yaratıldıktan sonra, sıra hukuk alanında küçük “*cambazlıklar*”a geldi.

Telekom özelleştirmesi konusunda yetkili Bakanlar Kurulu’ydu. Cumhurbaşkanlığı da Anayasa gereği, Bakanlar Kurulu kararlamelerini imza atacak son makam. Ancak cumhurbaşkanı, yasaya ve hukuka aykırı bir kararnameyi imzalamamakta direndiği için, yasaya ve hukuka aykırı bir bakanlar kurulu kararı çıkarmak olanaksızdı.

Bu yüzden önce bir bakanlar Kurulu kararıyla Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK)’na yetki verilmesi, daha sonra ÖYK kararıyla “*T*”yi alacak olanlara, bakanlar kurulu kararına aşan yetkiler tanınması ve ihale ilanında bu yetkilerin daha da genişletilmesi yoluna gidildi.

Hukuka uygunluk konusundaki özeni kamuoyunca yakından bilinen Sayın Cumhurbaşkanının hukuka uygun hale getirilmesini sağladıktan sonra

(29) 2000 Haziranında hisselerin % 20’si için istenen geçici teminat 100 milyon ABD doları iken, bu kez satılacak hisse oranı % 33,5’e çıkarıldığı halde geçici teminat tutarı 20 milyon ABD dolarına düşürülmüştü.

imzaladığı 30.11.2000 tarih ve 2000/1653 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 2. maddesi şöyle diyordu:

a) “Stratejik Ortağa Yönetim Kurulu’nda hissesi oranında temsil hakkı tanınması,

“... ve bunlarla ilgili olarak tanınacak diğer uygun yönetsel haklar ile stratejik konuların düzenlenmesine ilişkin usul ve esasların Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı ile belirlenmesi”

Bakanlar Kurulu kararı uyarınca, Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) “stratejik ortağa”, ancak “hissesi oranında yönetsel haklar” verebilecekti.

a) ÖYK kararı ile genişletilen yetki:

Oysa, ÖYK kararıyla Türk Telekom A.Ş. hisselerinin % 33,5’ine, bir başka deyişle üçte birine sahip olacak stratejik ortağa, hissesi oranında, yani üçte bir oranında değil; sanki şirketin çoğunluk hisselerine sahipmiş gibi karar alma yetkisi tanındı.

Üstelik, üçte bir oranında hisseye sahip ortağa tanınacak yetkilerin sınırı ÖYK kararında bile tam olarak belirlenememiş ve yetkinin içeriği alıcı ile yapılacak sözleşmeye devredilmişti.

“Madde 1 - Personel, yatırım, mali işler ve ana sözleşme değişikliği gibi ilgili anlaşmalarda belirlenecek stratejik konulara ilişkin Yönetim Kurulu kararlarında Stratejik ortağın onayının alınması”

Yani, Yönetim Kurulu, hem de “stratejik” olarak nitelenen “personel, yatırım, mali işler ve ana sözleşme değişikliği” ve “buna eklenecek diğer konularda”, kendi çoğunluğu ile karar alamayacak, stratejik ortağın istediğini yapacaktı.

Ancak, bu “ödü” de yetmemiş, genel müdürlük stratejik ortağa verilmiş ve Yönetim kurulunun “altında” gibi görünen, ama ondan daha “yüksek” yetkilere sahip olacak biçimde ve stratejik ortağın denetiminde bir de “Stratejik Hizmetler Komitesi” kurulmuştu:

“Madde 2 – Genel Müdür olarak Stratejik Ortak tarafından gösterilecek adayın atanması ve Yönetim Kurula bağlı olarak faaliyet gösterecek Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcılarından müteşekkil bir Stratejik Hizmetler Komitesi kurulması ve bu komitede çoğunluğun Stratejik Ortak temsilcilerine verilmesi”

b) İhale İlânı İle Daha da Artırılan Yetki:

ÖYK'nın, 406 sayılı Yasa'ya ve Bakanlar Kurulu kararına aykırı olarak stratejik ortağa tanıdığı yetkiler, ihale ilanı ile daha da artırıldı. İhale ilanında yerli ya da yabancı yatırımcıları da aldatacak biçimde "*Blok Satış Çerçevesinde Stratejik yatırımcıya verilecek uygun yönetsel haklar kapsamında*";

"Yönetim Kurulu'na bağlı faaliyet gösterecek ve Şirketi idare edecek bir Stratejik Hizmetler Komitesi (İcra Komitesi) kurularak, bu komitenin çoğunluğunun Stratejik Yatırımcı temsilcilerine verilmesi" yer aldı. Oysa, ne bakanlar kurulu kararında, ne ÖYK kararında, "*şirketi idare etmek*" vardı.

Ama, 406 sayılı Yasa'ya, Bakanlar Kurulu kararına ve Özelleştirme Yüksek Kurulu kararına aykırı biçimde, "*çoğunluğu*" Stratejik Yatırımcı'nın oluşturacağı, kağıt üstünde yönetim kuruluna "bağlı" "*İcra Komitesi*"ne; yönetim kurulunun da üstünde, "*şirketi idare edecek*" yetkiler tanındı (30).

3 - YÖNETSEL DAVA:

KİGEM adına Yönetim Kurulu başkanı Mümtaz SOYSAL Ankara İdare Mahkemesi'nde iptal davası açtı (31).

20 Mart 2001'de Ankara 5. İdare Mahkemesi'nden "yürütmenin durdurulması (YD)" kararı çıktı. Karar, bu tür yönetsel davalarda alışılmış YD kararlarında çok uzun ve çok ayrıntılıydı.

Mahkeme 5 sayfalık kararında önce Anayasa Mahkemesi'nin o güne kadar verdiği kararların bir özetini yapıyor, daha sonra şöyle diyordu:

"Anayasa Mahkemesi'nin yukarıya alınan kararlarında, yürütme yetkisinin sınırları çizildiğine ve tanınacak ayrıcalıklara ilişkin belirsiz yetki devri-

(30) Bütün bu işlemler cahil cesaretinden mi, pervasızlıktan mı bilinmez, öylesine "*kör'ün gözüne parmak batırarak*" yapılmıştı ki, Deniz Gökçe, "*oralarda bir numara çevirdiler, şimdi gün Mümtaz Hoca'nın günü, o gider bunu iptal ettirir*" tespitini yapmaktan kendini alamamıştı. (Ekodiyalog, 21 Aralık 2000)

(31) KİGEM, Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi'nin özelleştirme uygulamalarına karşı dava açıp açıp açamayacağı yaklaşık 4 yıllık bir mücadeleden ve çeşitli "red"lerden sonra Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nca karara bağlanmış ve dava ehliyeti kabul edilmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 4.2.2000 gün, E: 1999/1261, K: 2000/168 sayılı kararı.

nin yerinde olmadığı açıkça vurgulandığına göre, Bakanlar Kurulunca da, sözü edilen haklara ilişkin belirlemelerin açıkça ortaya konulması veya Bakanlar Kurulu kararıyla, Özelleştirme Yüksek Kuruluna devredilen 'uygun yönetsel hak'lara ilişkin yetkinin de bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmekte olup, dava konusu edilen Özelleştirme Yüksek Kurulu kararındaki 'Personel, yatırım, mali işler, ana sözleşme değişikliği gibi ilgili anlaşmalar da belirlenecek stratejik ortağın onayının alınması, Genel Müdür olarak stratejik ortak tarafından gösterilecek adayın atanması ve stratejik hizmetlere ilişkin Komitede, çoğunluğun stratejik ortak temsilcilerine verilmesi'ne ilişkin yönetsel hakların, Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından belirlenecek haklardan olmadığı ve Bakanlar Kurulu kararında belirtilen 'uygun yönetsel hak' kavramının ötesinde haklar olduğu, öte yandan, 2000/1653 sayılı Yakanlar Kurulu kararının 2. Maddesindeki, 'stratejik ortağa hissesi oranında temsil hakkı tanınması' hükmüyle de çeliştiği sonucuna varılmıştır.

Bu itibarla 406 sayılı yasada ve Bakanlar Kurulu kararında ayrıntılı şekilde yeralmayan stratejik ortağa tanınan haklara ilişkin hususların, Özelleştirme Yüksek Kurulu kararıyla belirlenmesine ilişkin işlemde ve bu işleme dayalı olarak ihaleye çıkarma işleminde, Anayasa Mahkemesi kararlarında yer alan ilkeler ve yetki yönünden hukuka uyarlılık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, açıkça hukuka aykırı olan ve uygulanması halinde giderilmesi güç veya imkansız zararlara sebebiyet vereceği anlaşılan dava konusu işlemin teminat alınmaksızın ... yürütülmesinin durdurulmasına... oybirliği ile karar verildi."

Mahkeme aynı gerekçelerle 16.05.2001 tarihinde de ihaleyi iptal etti.

VII. BÖLÜM

"DERVİŞ'İN FİKRİ VE ZİKİRİ" (32)

Ankara İdare Mahkemesi'nin YD kararı, şaşkınlıkla karışık bir kızgınlık yarattı. Kararın basında yer aldığı gün Özelleştirmeden Sorumlu Devlet Ba-

(32) Başlık Attila İlhan'a ait. Yazının tarihi; 28 Ağustos 1978.

Kemal Derviş'in Dünya Bankası adına, onun politikalarını Türkiye'ye önerdiği günleri anlatan bu yazıdan 23 yıl sonra, Sayın Derviş yine Dünya Bankası'ndan Türkiye'ye, bu kez "yetkili" olarak, Dünya Bankası politikalarını uygulamak üzere geldi. ("Batı'nın Deli Gömleği", Attila İlhan, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, 1995 s: 266-270)

kanı Yüksel Yalova, Kırıkkale’de; “Özelleştirme düşmanları karara seviniyorlarsa, avuçlarını yalasınlar. Telekom’un % 51’ine ilişkin düzenlemenin Anayasa’ya aykırı olmayacağını dünya alem görecek.” dedi (33).

Yalova’nın sözleri ilginçti. % 33,5’lik hissenin satışı için açılmış bir ihalede, “T”nin % 51’inin satılmasını ilişkin bir düzenleme yapılacağını dünya aleme ilan ediyor ve bunun Anayasa’ya aykırı olmayacağını da güvencesini veriyordu; güvence aldığı yerler mi, yoksa güvence verdiği yerler mi vardı?

Bu arada, Şubat krizi üzerine, IMF’nin “döviz çıpası” dibi boylayınca Türkiye’nin nakit 8 milyar dolar yitirmesine ve % 70’leri bulan “devalüasyon”la (34) halkın daha da yoksullaşmasına neden olan Hükümet, Türkiye’nin Türkiye’den yönetilmediğini sanki resmileştirmek istercesine Dünya Bankası’nın 36 başkan yardımcısından biri olan Kemal Derviş’i, “Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı” olarak ithal etmiş, “IMF’nin krizi” Türkiye’nin IMF ve Dünya Bankası’ndan uzaklaşmasını sağlayacağına, tam tersine daha da bağlamıştı.

Türkiye’nin bağımlılığının artırılması amacıyla “sistem” tarafından çıkarılmış olan “kriz”in doğal sonucu, IMF önünde dilenen, her istenene boyun eğen bir Türkiye oldu ve IMF’yle her görüşmede olduğu gibi yine gündeme “T” geldi: Türk Telekom A.Ş., “kurtlar sofrası”nın baş yemeğiydi.

1 - “T”NİN SATIŞI SEMBOLİK Mİ?

4673 sayılı Yasa çıkana kadar, belirli çevreler tarafından sürekli olarak Türk Telekom A.Ş.’nin “mevcut konjonktürde satılamayacağı”, yasanın “sembolik” bir değeri olduğu, yalnızca bir “mesaj” anlamı taşıdığı ileri sürüldü

(33) 30 Mart 2000 tarihli gazeteler.

(34) Derviş, 1978’de Türkiye’ye “sürekli olarak devalüasyon yapmasını” öneriyor; “tek bir devalüasyonun çare olmadığını” söylüyordu. Bugün “dalgalı kur” ile “sürekli devalüasyon” politikası gerçekleşmiş oluyor (“Batı’nın Deli Gömleği”, Atilla İlhan, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, 1995, s: 267.).

Oysa, henüz 19. yüzyıl sonlarındaki kadar “globalleşmemiş” dünyamızda (35), 1980’lerden beri üçüncü dünyaya, az gelişmiş ülkelere pazarlanan “yeni dünya düzeni” içinde özelleştirmenin ve özellikle üç temel alanın özelleştirilmesi hiç de “sembolik” sonuçlar yaratmıyordu.

Bütün dünyaya “özelleştirme”yi önerenler; üç temel alanda “uluslararası özelleştirme”ye önem veriyorlardı: Elektrik, petrol ve telekomünikasyon. Çünkü bir ülkede bu üç temel alanı ele geçirenler, o ülkenin hem tüm kaynaklarını/kanını emiyor, hem de o ülkelere istedikleri kararları aldırıyorlardı. Çünkü artık, bir ülkeyi ele geçirmek için “topla tüfekle, kan dökerek işgâl” gerekmiyor; “hisse senedi icat olup, mertlik bozulduğu” için, hisse senetlerini ele geçirmek yetiyor; üstelik artık “işgalciler”, “kurtarıcı” gibi kırmızı halılar ve törenlerle karşılanıyor; “satıcılar” ise, “T” geliri ile iç ya da dış borcu kapatabilme hayali kuruyorlardı (36).

(35) Küreselleşmenin “yeni” bir şey olup olmadığını, bu filmi Dünya’nın daha önce kaç kez gördüğünü merak edenler için; 1-“Uzun Yirminci Yüzyıl”, Giovanni Arrighi, Çeviren Recep Boztemur İmge Kitabevi Mayıs 2000, 2-“Küreselleşme Sorgulanıyor”, Paul Hirst-Grahame Thompson, Dost Kitabevi, Eylül 1998.

(36) Özellikle DYP’liler ve eski SHP’lilerin bir bölümü “T” satışından elde edilecek gelire “o dönemde” Türkiye’nin “borç”unu kapatabileceğini savunmaktadırlar.

“Sosyaldemokrat sol” da, özelleştirme gelirlerini, iç borcun tasfiyesinde kullanmakta bir beis görmemektedir. (TBMM’ye giren tüm partilerin seçim bildirgelerinde “özelleştirme” vardır. “Siyasi Partilerin Seçim Bildirgeleri Üzerine Bir Değerlendirme” İlder Ertuğrul, Mülkiye Mayıs-Haziran 1999, Sayı:216)

Borç ödemek için “T”nin ya da herhangi bir KİT’in satılmasının, borç ödemek için ev eşyalarını satmaktan bir farkı olmaması bir yana; bu hesap o gün için de yanlıştı.

O dönemde “T” ‘nin değerini sahip olduğu hat başına hesaplamak yaygın bir yöntemdi. Hat değeri 2000 dolar, hat sayısı yaklaşık 14-15 milyondur. Bu hesaba göre 1993-1996 arasında “T”nin değeri 28-30 milyar dolar, % 35’inin satışından elde edilecek gelir yaklaşık 10-11 milyar dolar; % 49’unun satışından elde edilecek gelir 14-15 milyar dolardı.

Bugün “T” ye 30 milyar dolar değer biçen Sn Çiller’in başbakanken açıkladığı değer 8-10 milyar dolar, dönemin Ulaştırma bakanı Köstepen’in Çille’e yanıt olarak açıkladığı değer 16 milyar dolardı.

Aynı dönemde Türkiye’nin dış borcu resmi rakamlarla 1993’te 67 milyar dolar, 1994’te 65 milyar dolar, 1995’te 73 milyar dolar, 1996’da 83 milyar dolardı; İç borcu 1993’te 357 trilyon, 1994’te 800 trilyon, 1995’te 1,3 katrilyon, 1996’da 3,1 katrilyon TL’; o yılların ortalama dolar kurundan 1993’te 35 milyar dolar, 1994’te 26 milyar dolar, 1995’te 28 milyar ve 1996’da 38 milyar dolardı.

Çünkü, elektrik, petrol ve haberleşme sektörlerini yabancılara teslim edenler, “karanlıkta kalıyor, bir yerden bir yere gidemiyor ve içinde bulunduğu durumu haber verip kimseden yardım isteyemiyordu”

Bu tür ülkeler için “sembolik” hal almış bir şey vardı kuşkusuz; artık sözde kalan “bağımsızlık.”

2 - 4673 SAYILI YASA

4673 Sayılı “Telgraf ve Telefon Kanunu, Posta, Telgraf ve Telefon İdaresinin Biriktirme ve Yardım Sandığı Hakkında Kanun ile Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, yine basın ve “malûm” çevrelerin “ablukası” altında, bir liderler zirvesi sonucunda çıkarıldı (37).

Daha önce % 49 ile sınırlı olan hisse satışı % 99,99’a kadar satılabilir duruma getirildi; güvence olacağı savıyla “altın hisse” çıkarıldı; ayrıca yabancıların sahip olabileceği hisse % 45 ile sınırlandı, nama yazılı hale getirildi ve IMF İcra Kurulu’na yetiştirilmesi için yine bir “haftasonu mesaisi” ile TBMM’den çıkarıldı(38).

Özetle, “T”nin geliri ile ne iç, ne de dış borcun kapatılması olanaklıydı. O dönemde “T”yi pazarladığı için değerini düşük gösterenler, bugün 30-40 milyar dolarlardan söz etmekte ya da bugünküler gibi “T”nin tamamını satmaya heveslendiklerini yıllar sonra itiraf etmektedirler.

Ayrıca, aynı çevrelere bugün “T” den nasıl olup da 4-5 milyar dolar beklendiğini ve neden sürekli “T” para etmez” propagandası yaptıklarını da sormak gerekir.

- (37) Tek yönlü propagandaya ve tüm baskılara karşın, “alçak gönüllü, yurtsever” mesailerini ve tüm suçlamalara karşı son ana kadar gösterdikleri “direniş” için başta Ulaştırma Bakanı Sayın Enis Öksüz olmak üzere Ulaştırma Bakanlığı ve Türk Telekomünikasyon A.Ş. görevlileri, girişimleriyle onlara destek veren Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları ve baştan beri Türk Telekom özelleştirmesinin yanlışlığı konusunda kamuoyunu bilgilendirmeye çalışan demokratik kitle örgütlerini çabaları her türlü takdirin üzerindedir. Kuşkusuz “iyi niyetle” çabalayanların hiçbirin aklından bir devlet bakanının kendilerine “doğruyu söyleyemeyeceği” geçmemiştir; çünkü ABD’de nasıl olduğu bilinmez ama, bunca acı deneyime karşın Türkiye’de hâlâ devlet adamına güven esastır.
- (38) Herhalde, Hükümet ve Sayın Derviş, Sayın Cumhurbaşkanının, 15 günlük inceleme süresini kullanmayıp, IMF toplantısından önce yasalaştırmasını da tercih ederdi ama, bu kadar kusuru IMF de hoşgördü ve yeni bir koşul ileri sürmeden Türkiye’ye krediyi onayladı.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin "uyarısı" nı (39) "şükran" la karşılayıp, onlara sakıncaların giderildiğini söyleyen Kemal Derviş'in bu sözünde ne kadar samimi olduğu IMF'ye verilen "Niyet Mektubu" nun açıklanmasıyla anlaşıldı. Çünkü, herkese Türkiye için "güvence" getirdiği söylenen düzenlemelerin, aslında uluslararası şirketler için güvence olduğu, Niyet Mektubu'nun satır aralarına gizlenmiş ve mektup IMF'den onay almadan açıklanmamıştı (40).

VIII. BÖLÜM

"DERVİŞ'İN ZİKRI VE FİKRI"

Attila İlhan'ın deyimiyle Derviş'in "fikri" ne ise, "zikri" de oydu ve fikirleriyle söyledikleri çelişmiyordu.

Ancak bu kez Derviş'in "zikri" başka, "fikri" başka çıktı.

"Altın hisse vasıtası ile Türkiye'nin güvenlik ve savunması ile ilgili herşeyi güvence altına alacağız. Programla TSK arasında bir görüş ayrılığı yok" diyen Derviş'i basın da yeterince destekliyordu:

"Programın kilidi olan Telekom için usta bir formül bulan Derviş, şirketin yüzde yüzünün satışı için harekete geçti. Derviş, Genelkurmay, cumhurbaşkanı ve liderleri ikna etti." (41)

Ancak iki gün sonra, liderler zirvesinde, liderleri tehdit etmekten geri kalmadı:

"Koalisyondaki gerilimi farkedenden IMF ve Dünya Bankası yetkilileri ise Derviş'e 1. Madde değişikliği için "sırf bu nedenle kriz çıkmasın. Bu konuda daha sonra düzenleme yapılacağına dair bir taahhüde bulunarak ertelen-

(39) Genelkurmay Başkanlığı, Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı imzasıyla 1997 yılında gönderdiği bir yazıda, Başbakanlığa Türk Telekom'un % 5'lik hisselerle ve en çok % 45'inin satılmasının doğru olacağını bildirmişti. 4 yıl sonra TSK bir kez daha harekete geçip, hükümeti uyarma gereksinimi duydu ve sonuç aldı.

(40) Sayın Derviş'in, Niyet Mektubu'nun IMF'ye gönderildiği gün yaptığı basın toplantısında; sürekli "şeffaflık" vaad etmesine karşın, "Mektubu herkese açıklayacağız, ama IMF'den onaylandıktan sonra" sözleri herşeyi açıklamaya yeter.

(41) Sabah, 14.04.2001

mesi sağlanabilir' önerisi getirdiler. Ancak Derviş'in 'yok, bu sefer resti görmeliyim' dediği bildirildi.

Telekomünikasyon özelleştirmesinin gündeme geldiğinden beri üstünde en çok durulan konu, hisselerin ne kadarının satılacağı; şirketin yabancıların kontrolüne geçip geçmeyeceğidir.

Satılacak hisse oranının % 49'da tutulduğu dönemde bile, özel şirketlerin dolaylı bir yoldan diğer hisseleri ele geçirip geçirmeyeceğinden kuşku duyulmuş ve bunu engellemek için önlemler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle hisselerin yarısından fazlasının devlette kalması zorunludur.

"Altın hisse" düzenlemesi ile devlete bazı konularda "veto" hakkı tanınması, "veto hakkı"nın iyi belirlenmiş olması ve kimler tarafından kullanılacağı ile ilgili bir konudur.

Ancak asıl önemlisi, Kemal Derviş'in IMF istiyor diye bastırıp şekil verdiği düzenlemelerin satır aralarında neleri gizlediğini bulmaktır.

a) Yabancılar hisse satışında getirilmiş sınırlamalar:

4673 sayılı Yasa'nın 3. Maddesiyle değiştirilen 406 sayılı Yasa'nın Ek 17. Maddesinin 3. Fıkrası şu hale getirilmiştir:

(a) "Yabancı gerçek veya tüzel kişilerin Türk Telekomdaki hisse oranı % 45'i geçemez ve bunlar doğrudan ya da dolaylı olarak şirketin çoğunluk hisselerine sahip olamazlar. (b) Yabancı gerçek ve tüzel kişilere Türk Telekomun yönetim ve denetiminde oy çoğunluğu sağlanamaz. Tüm satış işlemlerinde bu şart ve karşılıklılık ilkesi göz önünde bulundurulur"

Bu düzenlemeye göre;

- **Yabancılar satılacak hisse oranı % 45 ile sınırlanmıştır; yabancılar % 45'ten çok hisse alamayacaklar; doğrudan ya da dolaylı olarak piyasadan hisse toplayıp şirketin % 51 hissesine sahip olamayacaklardır.**

- Yönetim ve denetimde **oy çoğunluğu** sağlayamayacaklardır; örneğin yedi kişilik yönetimde 4 temsilcileri olmayacaktır (ama şirketin % 51'ini alan ve içinde yabancıların da bulunduğu bir şirketin yönetiminde 4 temsilcisi olabilecektir.).

Peki, bu iki sınırlama “yabancılar”ın ortaklık kurdukları bir “yerli” şirket ile Türk Telekom’u ele geçirmesine engel midir?

Bu sorunun yanıtını Kemal Derviş’in verdiği IMF Mektubu’ndan öğrenelim:

“(iii) Yabancıların Türk Telekom’da hisse oranlarının % 45’i aşmamasını öngören ve çoğunluk hisseye sahip olabilecek stratejik yatırımcı konsorsiyumunda yabancıların çoğunlukta bulunması halini dışlamayan düzenleme (Türkçe Metin, s.17).”

Sayın Derviş, IMF’ye açıkça “stratejik yatırımcı konsorsiyum”da yabancıların çoğunluk hissesine sahip olabileceği garantisini vermiştir.

O halde bir de “stratejik yatırımcı konsorsiyum”un tanımına bakmak gerekecektir. Yayımlanmayan Bakanlar Kurulu kararında “stratejik yatırımcı” şöyle tanımlanmıştır:

“a) Telekomünikasyon altyapısı sahibi uluslararası temel telekomünikasyon işletmecisi veya

b) En az bir tanesi altyapı sahibi uluslararası temel telekomünikasyon işletmecisi olmak üzere telekomünikasyon işletmecilerinden müteşekkil stratejik bir ortaklık ya da

c) Altyapı sahibi uluslararası temel telekomünikasyon işletmecisinin veya işletmecilerinin ağırlıkta olduğu yerli/yabancı sermayedarları da içine alan bir ortaklık.”

Türk Telekom’un 14 Aralık 2000’de % 33,5 hisse satışı ile **yönetimde söz ve karar yetkisinin devredilmek istendiği** ihalesi, IMF’ye verilen 15 Mayıs 2001 tarihli mektuptaki “garanti” ile birleştirildiğinde, yabancılar sınır getirildiği iddiasına karşın Türk Telekom’un bundan sonraki satışının “yasadaki sözde sınırlamalara uygun”, ancak Türk Telekom A.Ş. üzerindeki söz ve karar yetkisi yabancılar a ait olmak üzere iki biçimde yapılacağı anlaşılmaktadır:

1) % 50’nin altında bir hisse ile yönetimde söz ve karar yetkisinin devri:

14 Aralık 2000 tarihindeki ihaleye benzer biçimde şirketin yarısından az hissesinin (% 33,5 - % 40 - % 49) “*yönetimde söz ve karar yetkisi ile*” satılma-

sı durumunda yabancılar, “stratejik yatırımcı konsorsiyum”da yarıdan bir fazla hisse ile;

Yasa ile getirilen sınırlamanın “lafzı”na uygun biçimde;

- Türk Telekom’da sahip olduğu **hisse oranı % 45’in altında,**
- Türk Telekom A.Ş. **şirketinin çoğunluk hisselerine sahip olmayan,**
- Türk Telekom’un yönetim ve denetiminde **oy çoğunluğu sağlamamış,**
ancak;
- Türk Telekom’u alacak **stratejik yatırımcı konsorsiyumda çoğunluk hisselerinin sahibi,**
- **Türk Telekom kararlarında tek yetkili olacaklardır.**

n) Hisselerin % 51’inin blok satışı:

Hisselerin % 51’inin blok olarak satılması durumunda yabancılar “stratejik yatırımcı konsorsiyum”da yarıdan bir fazla hisse ile

Yasa ile getirilen sınırlamanın “lafzı”na uygun biçimde

- Türk Telekom’da **% 26 nama yazılı hisseye sahip, sahip olduğu hisse oranı % 45’in altında,**
- Türk Telekom A.Ş. **şirketinin çoğunluk hisselerine sahip olmayan,**
- Türk Telekom’un yönetim ve denetiminde **oy çoğunluğu sağlamamış,**
Ancak;
- Türk Telekom’u almak üzere kurulacak **stratejik yatırımcı konsorsiyumda çoğunluk hisselerinin sahibi,**
- **Türk Telekom kararlarında tek yetkili,**
olacaklardır.

Böylesine ustalıklı bir düzenleme için Kemal Derviş’i ya da kendisine bu akli verenleri ve yasa metnini kaleme alanları kutlamak gerekir.

4 - 4673 SAYILI YASA'DA DİĞER ANAYASA AYKIRI YÖNLER

a) *“Kamu iktisadi teşebbüsleri de dahil, sermayesinin yarısından fazlası kamuya ait olan kamu kurum, kuruluş ve ortaklıklarına uygulanan mevzuat Türk Telekom’a uygulanmaz”* Hükümünün Anayasa’ya Aykırılığı

4673 sayılı Yasa’nın 1. Maddesiyle *“Kamu iktisadi teşebbüsleri de dahil, sermayesinin yarısından fazlası kamuya ait olan kamu kurum, kuruluş ve ortaklıklarına uygulanan mevzuat Türk Telekom’a uygulanmaz”* genel hükmü getirilmiş, daha sonra istisna olarak sermayenin yarısından fazlası kamuda kaldığı sürece uygulanacak sınırlı bir *“TBMM denetimi”* ile *“ulusal güvenlik ve kamu düzeniyle sıkıyönetim ve seferberlik durumlarında telekomünikasyon hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin özel yasa hükümleri”* saklı tutulmuştur.

Bu yaklaşım, telekomünikasyon hizmetlerinin yalnızca *“ulusal güvenlik”* ile ilgili yönünü güvence altına alındığını göstermeye yöneliktir.

Oysa, Türk Telekomünikasyon A.Ş. *“kamu hizmeti”* veren bir *“kamu kuruluşu”*dur ve bu nedenle başta 128. ve 165. maddeleri olmak üzere Anayasa’nın **kamu hizmeti** veren kuruluşlar için belirlediği özel yapı ile **bütün kamu kurum ve kuruluşları** için çizdiği genel yapıya tabidir. Bunun dışına çıkarılamaz.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta Türk Telekom’a uygulanmayacak kurallar için Yasa’da *“mevzuat”* sözcüğünün tercih edilmiş olmasıdır.

“Mevzuat” hukuk dilinde *“her türlü hukuk kuralını”* ifade eder.

Zaten *“Madde Gereççeleri”*nde de düzenleme;

“Türk Telekomun Anayasanın 165. maddesinde belirtilen düzenleme dışında, tamamen özel hukuk hükümlerine tabi olacağı, sadece 3346 sayılı kanunun 9 uncu maddesini hükümlerinin uygulanacağı hususu düzenlenmiştir. Ancak uygulamada, sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait kurum ve kuruluşlara uygulanan diğer mevzuat hükümlerinin Türk Telekom’a uygulanıp uygulanmayacağı yönünde tereddüt bulunduğundan konu belirgin hale getirilmiştir” biçiminde açıklanmış, yani bir kamu tüzelkişisinin, kamu hukukunun tümüyle dışına çıkarılması amaçlanmıştır.

Oysa, Anayasa hukuku açısından durum tam tersidir.

“Bir kamu iktisadi teşebbüsünün özel hukuk kurallarına bağlı olarak faaliyette bulunması onun kamusal niteliğini değiştirmez. Çünkü, kamu idareleri ve idari kamu kurumları da gerektiğinde özel hukuk kuralları uyarınca işlem yapabilmektedir. Özel hukuk kurallarına bağlı olsalar da kamu tüzelkişilerinin asıl hukuksal rejimi kamusal mevzuat kuralları ile idare hukuku kurallarıdır (4000 sayılı Yasa hakkındaki Anayasa Mahkemesi kararı, 28 Ocak1995 tarihli Resmi Gazete s.27)

Bu nedenle *“Kamu iktisadi teşebbüsleri de dahil, sermayesinin yarısından fazlası kamuya ait olan kamu kurum, kuruluş ve ortaklıklarına uygulanan mevzuat Türk Telekom’a uygulanmaz”* hükmü, Anayasa’nın kamu hizmeti görevlileriyle ilgili 128., yargı yolunu düzenleyen 125., idarenin kuruluş ve görevleriyle ilgili bütünlüğünü düzenleyen 123., DDK denetimini düzenleyen 104., Anayasa’nın bağlayıcılığına ve yasaların Anayasa’ya aykırı olamayacağını düzenleyen 11. maddelerine vb aykırıdır.

b) Hisselerin tamamının satılabilmesi yönünden Anayasa’ya aykırılık:

Telekomünikasyon hizmetlerinin stratejik bir hizmet olduğu kuşkusuzdur: Daha önceki yasal düzenlemelerde hisselerin % 51’inin devlette kalmasının nedeni de budur.

“Telekomünikasyonun stratejik bir kamu hizmeti olması nedeniyle yasa-koyucu, şirket hisselerinin satışını % 49’la sınırlandırarak yönetim ve denetiminin devlette kalmasını amaçlamıştır.” ...” Şirket yönetiminin ve denetiminin devlette kalması(nın nedeni) ülke savunması, güvenliği ve bağımsızlığıdır” (4107 sayılı Yasa hakkında Anayasa Mahkemesi kararı, 24 Mayıs 1996 tarihli Resmi Gazete s.63-64)

Ancak şimdi, hisselerin % 99,9999’unun satılması olanaklı duruma getirilmiştir.

Oysa, Türk Telekom A.Ş. hisselerinin % 51’inin devlette kalması, Anayasa’nın 5. Maddesinin, Başlangıç bölümünün 5. paragrafının 167 ve 172. maddelerinin gereğidir.

“T”nin özelleştirilmesine yönelik ilk yasal düzenleme olan 509 sayılı KHK hakkında açılan iptal davasında belirtildiği gibi;

‘Türk milletinin bağımsızlığı’ korumakla görevli bir hükümetin, devletin ekonomik bağımsızlığını sağlamak üzere kurulmuş devlet tekellerini satmasının, Türkiye’yi önce ekonomik, dolayısıyla siyasal açıdan bağımlılaştıracağı ortadadır.

Ayrıca,bağımsızlık kavramının ulusal savunma ve ulusal güvenlik ile ilişkisi düşünüldüğünde bir ülkedeki bütün haberleşme şebekesinin işletme hakkını tamamiyle yabancı sermayeye bırakma sonucunu verilebilecek bir KHK’nin ülke savunması bakımından yaratacağı sakıncaları ayrıntılı biçimde belirtmeye gerek yoktur.

Çünkü, baştan sona tüm haberleşme birimleri yabancılarca işletilen bir devletin bu alanda bağımsızlığından söz edilemeyeceği gibi, bir savaş durumunda ulusal savunmasının temellerinden olan ulusal ve askeri haberleşmesinin felce uğrayacağı, böylelikle eli kolu bağlı duruma düşeceği herkesçe bilinmektedir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda dayatılan Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti’nin ‘bütün haberleşme birimlerine el konması’ bile, ancak dört yıllık bir savaş yenilginin sonunda, üstelik İşgal Kuvvetleri’nin fiili müsaderesi ile olmuşken, bu yetkiyi şimdiden yabancı şirketlere tanımak devletin, kendi kararıyla, ulusal bağımsızlığından ve güvenliğinden bile vazgeçmesi anlamına gelir.

c) “Altın hisse” yönünden Anayasa’ya aykırılık:

Yeni düzenleme ile hisselerin tamamı satılsa bile, denetimin devlette kalacağı savıyla “altın hisse” kuralı getirilmiştir.

AB Komisyonu, “altın hisse” uygulamasını sermayenin serbest dolaşımını ve rekabeti engellediği gerekçesiyle, Telecom İtalia’daki ve İtalyan Petrol Şirketi ENİ’deki “altın hisse” kuralını Avrupa Adalet Divanı’na götürmüş ve davayı kazanmıştır. Aynı konudaki üç dava da Adalet Divanı’nda sürmektedir.

Kaldı ki, altın hisseyi temsil edecek olan, telekomünikasyonu bir kamu hizmeti olarak yürütmekle görevli Ulaştırma Bakanlığı değil, Türk Telekom A.Ş.’ye bir “şirket” gözüyle bakan Hazine Müsteşarlığı’dır.

d) Değerlendirme ve İhale Komisyonlarının Oluşum Biçimi:

Madde 5. Madde ile 406 sayılı Yasa'nın Ek 21. Maddesi değiştirilmiştir.

Değiştirilen hükümlerden biri "*Değerlendirme ve İhale Komisyonları*"na ilişkindir.

Bu konu daha önce Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanmış ve kurulacak komisyonların "*bağımsız ve gerçek değer oluşturulması için*" çalışabilecek uygun yapıda olması aranmıştır.

Bu nedenle değişiklikten önce kurulan ve Anayasa Mahkemesi tarafından da uygun bulunan komisyonun yapısı değiştirilmiş, "*değer tespit komisyonu*"nun en kritik üyelerinden olan SPK temsilcisinin üyeliğini dışlayan ve ÖİB ve Hazine'nin birlikte hareket etmesiyle çoğunluğu sağlayan bir yapı oluşturulmuştur.

Anayasa Mahkemesi, "*değer tespiti*"ni yapacak komisyonların hiçbir baskı altında kalmadan, bağımsız biçimde çalışabilmesinin Anayasal bir gereklilik olduğunu karara bağlamıştır. Komisyonlardaki değişiklik, ÖİB'in Hazine temsilcisi ile birlikte "önyargılı" ve "peşin alınmış" kararlarına meşruluk kazandıracak bir yapı oluşturulmasına yöneliktir.

Bu Anayasa'nın 7. ve 153 .maddelerine aykırıdır.

IX. BÖLÜM

SON YERİNE

Bu yapıtta anlatılanlar, "*T*" savaşımının "*hukuksal*" yönüne ilişkin...

Bu mücadeleyi verenlerin "*hukuk*" dışında, bir "*siyasal*" görüşleri de vardı kuşkusuz; ama, bunu hiçbir zaman dava dilekçelerine yansıtmadılar; "*hukukun üstünlüğü*" ve "*yargının bağımsızlığı*" gibi kavramların en başta davanın taraflarının tutumuna bağlı olduğunu; bu yüzden dilekçeyi yazdılar ve kararı yargıya bıraktılar.

Ne mahkemeler hakkında konuştular, ne de kararları hakkında...

Buna karşın hep kazandılar; niye kazandıklarını kaybedenler anlamadı, altında başka şeyler aradılar; bilsalar rahatlayacaklardı ama, bulamadılar; çünkü kazananların dayanağı, ne kadar örselense, budansa da, bir kurtuluş savaşı ile kurulmuş Cumhuriyet'in "*antiemperyalist cumhuriyet hukuku*" ydu.

"T"nin sekiz yılı, siyasilerin tüm baskısına karşın, Türkiye'de "*bağımsız bir yargı*" olduğunu göstermesi açısından "*umut*"; ama bu kadar hukuksuzluğu yapma cesaretine sahip siyasiler olduğunu göstermesi açısından "*kaygı*" verici...

Son yasa, gerek hazırlanış, gerek çıkarılış süreci açısından bu "*kaygı*"yı arttırıyor ve insanın aklına "*Türkiye nereden yönetiliyor*" sorusu takılıyor?

Bu öykü hâlâ sürüyor; bu yüzden "*görev*" de sürüyor. "*son*" diyemedik.

"*Türkiye, Türkiye'den yönetilene kadar*" da, bitmeyecek...

Buraya kadar sunduklarımız, 8 yıldır yapılanların yalnızca bir yönünü anlatıyor; bunun dışında birçok kişi ve kuruluş kendi alanında mücadele etti, ediyor, edecek; çorbada tuzu bulunan herkese "*şükran*"ımız bundan... Bu mücadelede "*sağcı-solcu*" olmaktan öte bir şey var; adam olmak!

Arada insanın içinden "*Telekom'un T'si, Türkiye'nin 'T'si, sıkıysa satın*" demek geçiyorsa da;

"*Biz buradayız, (başka bir davada) 'bekleriz efendim'*"!